

LAHTELAISNUORTEN PUHEKIELEEN LIITTYVIÄ ASEENTEITA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
maaliskuussa 2007
Anita Kantoluoto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Anita Kantoluoto	
Työn nimi – Title LAHTELAISNUORTEN PUHEKIELEEN LIITTYVIÄ ASEENTEITA	
Oppiaine – Subject suomen kieli	Työn laji – Level pro gradu - tutkielma
Aika – Month and year maaliskuu 2007	Sivumäärä – Number of pages 75 sivua (liitteinen)
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tämän pro gradu -työni tavoitteena oli tutkia lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä asenteita. Selvitin, kuinka nuoret luonnehtivat omaa puhekieltään ja millaisia piirteitä he katsovat sille ominaisiksi. Aihetta tarkasteltiin myös alueellisesta näkökulmasta siten, että haastateltavat vertailevat omaa puhekieltään ympäristökuntien ja muualta Suomesta kotoisin olevien nuorten kieleen. Lisäksi tarkasteltiin puhekielen tilanteista vaihtelua erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä, esimerkiksi kaveritilanteissa, kotona ja koulussa, ja puhekielen merkitystä yhteenkuuluvaisuudentunteen luomisessa sekä median vaikutusta. Samalla hankin kokemuksia metodini soveltuvuudesta kielellisten asenteiden tutkimukseen.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä käytin miellekartoin tallennettua teemahaastattelua. Haastattelin kymmentä 16-17-vuotiasta lahtelaista, eri koulumuotoja edustavaa nuorta keväällä 2001. Täydensin miellekarttoja ääninauhoilta ja analysoin näin kertyneen aineiston kvalitatiivisesti esittämällä ja kuvailemalla nuorten vastauksista tutkimuskysymyksiin esille nousseita asioita. Vertailu- ja esimerkkiaineistona käytin proseminaariin aiemmin keräämäni lomakeaineistoa.</p> <p>Lahtelaisnuoret suhtautuivat puhekieleensä neutraalin tyytyväisesti. He pyrkivät yleensä erottamaan oman puhekielensä sekä kirjakielestä että murteista. Aiheet liittyvät tyypillisimmin heidän omaan elämäänsä ja kokemusmaailmaansa. Oman puhekielensä äänne- ja muoto-opillisiin piirteisiin nuoret kiinnittivät vain vähäistä huomiota. Slangin katsottiin kuuluvan nuorten tavalliseen kielenkäyttöön. Haastateltavat arvioivat, että kaupunkilaiset käyttävät slangia maaseudun nuoria enemmän. Slangisanoja poimitaan tavallisesti Helsingistä, ja niitä kehitellään myös itse. Myös kiro sanoja käytetään sekä tyttöjen että poikien keskuudessa paljon.</p> <p>Haastateltavat eivät havainneet juurikaan eroa lahtelaisten ja ympäristökuntien nuorten puhekieleessä. Muualla puhutaan nuorten mielestä usein murretta ja omaa kieltä pidetään sen sijaan normaalina puheena. Kaveripiirissä puhutaan rennosti, mutta oppitunneilla, vieraiden aikuisten läsnä ollessa ja joskus myös omien vanhempien seurassa puhutaan huolitellummin. Puheen avulla luodaan oman ikäluokan tai ryhmän sisäistä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja erottaudutaan muista. Tyttöjen ja poikien välillä havaittiin eroja lähinnä vain kiro sanojen suosimisessa. Poikien arveltiin kiroilevan vielä toistaiseksi tyttöjä enemmän, mutta tyttöjenkin kiroilun arvioitiin lisääntyneen. Vanhemmat ja nuoret puhuvat eri tavalla, vaikka kielenkäyttö onkin viime vuosina lähentynyt. Vanhempien katsottiin puhuvan enemmän kirjakieltä ja käyttävän nuoria vähemmän kiro sanoja ja slangia. Television elokuvista ja sarjoista nuoret poimivat puheeseensa uusia sanoja ja sanontoja, myös esimerkiksi englannista. Matkapuhelin tai sähköposti eivät nuorten mielestä vaikuta puheeseen, vain joitakin tekstiviesteissä käytettyjä lyhenteitä saattaa siirtyä.</p> <p>Vertailtuani miellekartan avulla toteutettua teemahaastattelua ja lomakekyselyä havaitsin, että pääosin tulokset olivat hyvin samansuuntaisia. Miellekartta toimi hyvin niin haastattelutilanteessa kuin aineiston analysointivaiheessa.</p>	
Asiasanat – Keywords: sosiolingvistiikka, nuoret, nuorten kieli, kielellinen asenne, puhekieli, sosiaaliset murteet, miellekartat	
Säilytyspaikka – Depository	Fennicum
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
2. NUORIA JA ASEENTEITA.....	3
2.1. Nuoruus ja nuoriso.....	3
2.2. Sosiolingvistiikka ja kielellinen variaatio.....	5
2.3. Kielellinen asenne.....	6
2.3.1. Perinteinen näkemys.....	6
2.3.2. Konstruktivistinen näkemys.....	7
2.3.3. Suomalaisia asennetutkimuksia.....	8
2.4. Kansanlingvistiikka.....	10
2.5. Käsitteitä kielestä.....	11
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	13
3.1. Tutkimustehtävä.....	13
3.2. Tutkimuskysymykset.....	13
3.3. Aineisto.....	16
3.4. Aineiston analysointi.....	21
4. OMAN PUHEEN YLEISTÄ LUONNEHDINTAA.....	23
5. PUHEKIELELLE OMINAISIA PIIRTEITÄ.....	26
5.1. Puheen aiheet ja sisältö.....	26
5.2. Slangisanastoa ja kiroilua.....	27
5.3. Tyylin piirteitä.....	33
5.4. Kielenpiirteitä.....	36
5.5. Puheen nonverbaaleja piirteitä.....	40
6. ALUEELLISTA VERTAILUA.....	42
6.1. Lahtelaisen nykypuhekielen alueellista taustaa.....	42
6.2. Samanlaiset ympäristökunnat.....	43
6.3. Helsingin kielestä poimitaan slangisanastoa.....	52
6.4. Tampereella ja Turussa puhutaan murretta.....	48
6.5. Murteellinen muu Suomi.....	50
6.6. Alueellisen tarkastelun yhteenvetoa.....	52
7. SOSIAALINEN NÄKÖKULMA.....	53
7.1. Asenteet syntyvät sosiaalisessa ympäristössä.....	53
7.2. Tyttöjen ja poikien vertailua.....	53
7.3. Kaveripiirin vaikutus.....	56
7.4. Vanhempien vaikutus.....	57
7.5. Median vaikutus.....	59
7.6. Uudet sähköiset viestimet.....	61
7.7. Puhekielen kollektiivinen luonne.....	62
7.8. Sosiaalisen tarkastelun yhteenvetoa.....	63
8. METODIN ARVIOINTIA JA VERTAILUA.....	65
9. PÄÄTÄNTÖ.....	68
LÄHTEET.....	71
LIITTEET.....	73

1. JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tarkastelen lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä käsityksiä. Tutkimukseni kuuluu kansanlingvistiikkaan, joka selvittelee kielellisiä asenteita. Tavoitteenani on selvittää, millaisena lahtelaiset nuoret itse kokevat käyttämänsä puhekielen.

Tarkoitukseni on haastateltavien käsitysten kautta tutkia, miten lahtelaisnuoret kieltään yleisesti luonnehtivat ja miten he siihen suhtautuvat. Tarkastelen myös sitä, mistä aiheista lahtelaisnuoret tavallisimmin puhuvat sekä millaista tyyliä he puheessaan käyttävät. Aion selvittää, mitä piirteitä nuoret itse pitävät omalle puhekielelle ominaisina. Tarkastelun kohteena ovat lähinnä äänne- ja muoto-opilliset piirteet sekä sanasto. Lauseopillisia ja nonverbaalisia piirteitä sivuan vain, mikäli ne nousevat aineistosta spontaanisti esille, mutta muutoin en niitä kovin paljon käsittele.

Olen olettanut, että lahtelaisnuorten puhekieli sisältää runsaasti ns. laajalevikkisiä nykypuhekielen piirteitä. Lahti sijaitsee Etelä-Suomessa lähellä Helsinkiä, jota usein on pidetty nykyisen yleispuhekielen mallina ja syntysijana. Viime vuosina on lisäksi havaittu, että Helsingin merkitys puhekielen tasoittumisessa on edelleen korostunut, kun helsinkikeskeinen valtakunnallinen media on entisestään puhekielistyntynyt. (Lappalainen 2001: 82.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että juuri nuoret luopuvat ensiksi vanhoista murrepiirteistä ja omaksuvat vieraita variantteja. Siksi heidän puheensa on monilta osin yhdenmukaistumassa ja etääntymässä yleiskielestä. (Mielikäinen 1986: 188.) Oletukseni perustuu myös omakohtaisille havainnoilleni monen vuoden ajalta, sillä olen itse asunut Lahden seudulla lapsesta asti.

Aion tutkia lahtelaisnuorten kielellisiä asenteita myös alueellisesta näkökulmasta. Tällöin tarkastelen sitä, puhuvatko lahtelaisnuoret mielestään omaa paikallista kieltä ja mistä suunnasta he ottavat puhekieleensä mahdolliset alueelliset mallit. Tämän lisäksi asiaa tarkastellaan myös sosiaalisesti, toisin sanoen katsotaan, miten lahtelaisnuoret näkevät kaveripiirin, vanhempien ja muiden aikuisten sekä median vaikuttavan omaan puhekieleensä. Mistä lahtelaisnuoret ottavat kieleensä sosiaalisen mallin, keistä he haluavat erottua ja keihin samaistua? Puhuvatko tytöt ja pojat samal-

la tavalla? Näiden kysymysten yhteydessä on luontevaa tutkia myös nuorten kielenkäytön tilanteista vaihtelua sekä puhekielen kollektiivista luonnetta.

Tutkimukseni perustuu teemahaastatteluihin, jotka tein lahtelaisille, vuonna 1984 syntyneille nuorille keväällä 2001. Viisi tyttöä ja viisi poikaa eri koulumuodoista (lukio, ammatillinen koulutus ja kansanopisto) vastasivat kysymyksiini oman oppilaitoksensa tiloissa koulupäivän aikana. Tiedot tallennettiin ja ryhmiteltiin haastattelutilanteessa miellekarttoihin, joita täydensin myöhemmin ääninauhoilta. Vertailuaineistona ja esimerkkimateriaalina käytän proseminaariin keräämäni lomakekyselyä (ks. liite 1), jonka tein 37 lahtelaiselle peruskoulun yhdeksäsluokkalaistelle syksyllä 1999.

Käsitykseni mukaan kielellisiä asenteita ei ole juurikaan tutkittu miellekarttaa käyttävän teemahaastattelun avulla. Aionkin vertailla metodia toteuttamaani lomakekyselyyn ja siten hankkia kokemuksia siitä, miten menetelmä soveltuu kielellisten asenteiden tutkimiseen.

2. NUORIA JA ASEENTEITA

2.1. Nuoruus ja nuoriso

Nuorisotutkimuksessa on ollut erilaisia käsityksiä siitä, milloin nuoruuden historia on alkanut. Toisaalta nuoruudelle tyypillisiä käyttäytymismuotoja on ollut tunnistettavissa jo satojen vuosien takaa, toisaalta useat tutkijat ovat katsoneet nuoruuden historian alkaneen vasta modernin teollistuneen yhteiskunnan myötä. Yleisesti ajatellaan, että nuorisokulttuuri olisi syntynyt vasta teollisella ajalla, mutta näin ei kuitenkaan ole. Esimerkiksi nuorten kylätanssit mainitaan asiakirjoissa jo 1600-luvulla lopulla, myöhemmin erityisesti Pohjanmaalla yleistyivät myös yöjalassa käynti ja nuorten miesten kylätappelut. Nuorisokulttuuri merkitsi jo tuolloin nuorten omaa kulttuuria ja irtautumista perheen ja suvun vaikutuspiiristä ja kontrollista. Jotkut ovat ajoittaneet nuoruuden historian alkuketken vasta 1900-luvun nuorisokulttuurin syntyyn. Eroja voi selittää muun muassa se, että esiteollisia kirjallisia mainintoja nuoruudesta ei ole juurikaan ollut. (Puuronen 1997: 18–19.)

Aiemmin henkilön kuulumista tiettyyn ikäryhmään tai sosiaaliseen asemaan osoitettiin esimerkiksi hiuslaitteiden tai pukeutumisen avulla, ei niinkään kielellisesti. Esimerkiksi Karjalassa esiteollisissa yhteisöissä naimattomat miehet olivat leualtaan ajeltuja, vastanaineet miehet saivat kasvattaa parran. Samoin naimattomat naiset pitivät hiuksensa vapaina erotukseksi avioituneista naisista, joiden oletettiin sitovan hiuksensa ja peittävän päänsä. (Puuronen 1997: 18–19.)

Nuoruuden käsitteen määrittelyä on pidetty jonkin verran ongelmallisena. Nykyään nuoruus on ikäkausi lapsuuden ja aikuisuuden välissä, mutta sen rajat ovat kumpaankin suuntaan häilyviä. Ranskalainen sosiologi Oliver Galland on määritellyt nuoruutta yhteiskunnallisten tekijöiden avulla. Hänen mukaansa nuoruus muistuttaa lapsuutta siten, että ihminen on silloin vahvasti kodin ja koulun vaikutuspiirissä. Nuorella ei ole kuitenkaan ole itsenäistä taloudellista asemaa eikä kaikkia sosiaalisia ja kansalaisoikeuksia. Gallandin mukaan nuoruus eroaa sekä lapsuudesta että aikuisuudesta siinä, että nuoruudessa ihminen on vahvasti riippuvainen samanikäisten vertais-

ryhmästä, sen tavoista ja mieltymyksistä. Galland hahmottelee nuoruutta ikä kautena lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Hän erottaa aikuisuuteen siirtymisessä neljä päävaihetta: koulunkäynnin lopettamisen, työelämän aloittamisen, lapsuuden kodista lähtemisen ja oman perheen perustamisen. Perinteisessä elämänkaaressa nämä vaiheet käytiin yleensä läpi edellä luetellussa järjestyksessä, vaikkakin eri sukupuolten elämänkaarissa on ollut eroja. Viime vuosina on kiinnitetty huomiota siihen, että nuoruus on pidentynyt kumpaankin suuntaan: toisaalta nuorten fyysinen kypsyminen on aikaisentunut, toisaalta opiskeluaikat ovat pidentyneet ja työttömyys lisääntynyt, mitkä ovat lykanneet työelämään siirtymistä. Kun nykyään usein työ- ja opiskeluaikat vuorottelevat, aikuisuuden saavuttamisessa ei ole nähtävissä selkeää rajaa ja siirtymisestä nuoruudesta aikuisuuteen on tullut vähittäinen prosessi. (Puuronen 1997: 151–152.)

Sosiolingvivistisissä variaation tutkimuksissa nuorisoksi on saatettu nimittää yhtä lailla 10- kuin 30-vuotiaitakin. Viime vuosina nuoruuden tutkimus on monipuolistunut. On alettu korostaa, myös sosiolingvistiikassa, että tiettyihin ikävuosiin tuijottamisen sijasta olisi tarkoituksenmukaisempaa tarkastella ihmisen elämänvaihetta ja vertailla suunnilleen samanlaisessa tilanteessa olevia yksilöitä toisiinsa. Lisäksi täytyy muistaa, että nuoriso ei ole yhtenäinen massa, vaan siinä on havaittavissa myös yksilöllisiä eroja ja alaryhmiä. (Lappalainen 2001: 75–76.)

Yhtenä sosiolingvistiikan tutkimuskohteena on alusta lähtien ollut nuorten käyttämä kieli. Jo William Labovin tutkimuksissa nuoret esiintyivät sekä yhtenä ikäryhmänä muiden joukossa (1972) että omana joukkonaan (1977). Myöhempien tutkimusten kohteena on ollut muun muassa nuorten muodostamien sosiaalisten verkkojen kielenkäyttö. On tutkittu erityisesti äänne- ja muoto-opin piirteitä, mutta myös sanastoa, keskustelutyylejä ja kertomista. Aineistot ovat olleet pääasiassa haastatteluja, mutta myös arkikeskusteluja on analysoitu. (Lappalainen 2001: 74.)

Tutkijoiden kiinnostus nuorten kieltä kohtaan voi olla perin inhimillistä; vanhemmat sukupolvet ovat aina päivitelleet nuorten välillä epäsovinnaistakin kielenkäyttöä. Nuorilla on epäilemättä tarve erottua myös kielen avulla sekä nuoremmista että vanhemmista ikäpolvista. Erottautuminen on saatettu nähdä jopa suoranaisena kapinana, ja varsinkin suomalaisen sosiolingvistisen tutkimuksen alkuaikoina nuorten kieltä luonnehdittiin antinormatiiviseksi. Erottautumishalun lisäksi nuorten kielelle

ominaisina piirteinä on nähty verbaalinen luovuus ja kielellä leikittely. (Lappalainen 2001: 74.)

2.2. Sosiolingvistiikka ja kielellinen variaatio

Sosiolingvistiikka on kielentutkimuksen ala, joka käsittelee kieltä sosiaalisessa ympäristössään ja tarkastelee sosiaalista todellisuutta kielentutkimuksen keinoin. Se pyrkii etsimään kielenkäytön ja yhteiskunnallisen todellisuuden välisiä syy-yhteyksiä eli vastaamaan siihen, mitä piilee kielen vaihtelun ja muuttumisen takana. Haver c. Currie käytti 1950-luvulla tiettävästi ensimmäisenä termiä *sosiolingvistiikka*. Käsitteenä sen vakiinnutti kymmenkunta vuotta myöhemmin William Labov, joka tutki New Yorkin puhekielen sosiaalista hierarkiaa. Labov havaitsi, että kielen variaatio on sosiaalisesti kerrostunutta. (Paunonen 1980: 119–120; Nuolijärvi 2000: 13–14; Lappalainen 2004: 13–14.)

Sosiolingvistiikka on kolmen vuosikymmenen aikana jakautunut useaan eri suuntaan, niin että alasta on muodostunut lavea ja hajanainenkin (Nuolijärvi 2000: 15). Perinteisesti sosiolingvistiikan alue on jaettu karkeasti kahtia, yksilöä tarkastelemaan mikrotasoon ja yhteisötasoiseen makrososiolingvistiikkaan. Yksilötasolla voidaan tutkia esimerkiksi sitä, miten sosiaalinen rakenne vaikuttaa ihmisten puhetapaan ja miten kielen varieteetit korreloivat sosiaalisten muuttujien kanssa. Makrotasolla kiinnostuksen kohteina voivat olla vaikkapa yhteisön kielessä tapahtuneet muutokset, kielelliset asenteet tai eri kielimuotojen funktionaaliset tehtävät. Sosiolingvistinen tutkimus on viime vuosikymmeninä tullut siihen tulokseen, että molemmat tasot ovat läsnä aina, kun kieltä tarkastellaan sosiaalisena ilmiönä. (Nuolijärvi 2000: 15.) Palanderin (2000: 437) mukaan puhekielen vaihtelua tutkiessaan sosiolingvistit kiinnittävät nykyään entistä enemmän huomiota siihen haasteelliseen tosiasiaan, että vaihtelu riippuu aina yksilöstä ja hänen tilanteestaan.

Sosiolingvistiikan menetelmien avulla on useimmiten lähestytty puhuttua kieltä. Erityisen kiinnostuksen kohteena on ollut kieliyhteisön variaatio. Variaationanalyysillä on etsitty vastauksia mm. seuraavanlaisiin kysymyksiin: Mitä on kielellinen variaatio ja mitä se kertoo kielestä? Mitkä sosiaaliset tekijät kantavat kielellistä

variaatiota? Miten ajallinen, alueellinen ja sosiaalinen variaatio liittyvät toisiinsa? (Nuolijärvi 2000: 16–17.)

Suomalaisen tutkimuksen päätavoitteena on ollut tarkastella nykypuhesuo-
men alueellista ja sosiaalista vaihtelua. Heikki Paunonen julkaisi vuonna 1971 Virittä-
jässä esittelyn Labovin väitöskirjasta. (Paunonen 1980: 119–120.) 1970–80 -lukujen
merkittävin ponnistus oli Nykysuomalaisen puhekielen murros -hanke, jossa tutkittiin
Helsingin, Jyväskylän, Tampereen ja Turun puhekieltä. (Nuolijärvi 2000: 16–17;
Lappalainen 2004: 13–14). Kielelliset asenteet on nostettu sosiolingvististen tutkimus-
ten kohteeksi 2000-luvulla (Lappalainen 2004: 14.)

2.3. Kielellinen asenne

2.3.1. Perinteinen näkemys

Asenteita on perinteisesti tutkittu varsinkin sosiaalipsykologian alalla. 1900-luvun
alkupuolella sosiaalipsykologia jopa määriteltiin asenteiden tieteelliseksi tutkimuk-
seksi (Allport 1966: 15). Paitsi sosiaalipsykologiassa asenteita on tutkittu runsaasti
myös psykologiassa ja sosiologiassa sekä lingvistiikassa. 1960-luvulta lähtien erityi-
sesti sosiolingvistiikka on ollut kiinnostunut asenteista. (Pälli 1999: 24.)

Käyttäytymistieteissä asenne on määritelty monin eri tavoin. **Perinteisen
mentalistisen** käsityksen mukaan asenne on mentaalinen tila, taipumus tai alttius suh-
tautua positiivisesti tai negatiivisesti johonkin asiaan, henkilöön, ihmisryhmään, insti-
tuutioon, tapahtumaan, tilanteeseen ym. (Deprez - Persoons 1987: 125–126; Pälli
1999: 125). **Behavioristinen** näkemys korostaa sitä, miten asenne ilmenee ulkoisessa
käyttäytymisessä (Deprez – Persoons 1987: 125–126; Mielikäinen – Palander 2002:
88).

Määriteltäessä asennetta perinteisen mentalistis-behavioristisen näkemyksen
mukaan on tarkasteltu mm. sen rakennetta, alkuperää ja funktiota. Useimmiten katso-
taan, että rakenteeltaan asenne sisältää **kognitiivisen, evaluatiivisen ja konatiivisen**
komponentin. (Deprez – Persoons 1987: 125–126; McGuire 1985: 238–240) Kogni-
tiivinen komponentti koskee tietoa. Perinteinen asennetutkimus katsoo, että asenteet

ovat pisteytettävissä olevia käsityksiä (Pälli 1999: 126), jotka voidaan johtaa vain mitattavissa olevista vastauksista (Ajzen 1988: 4). Asenteen rakenne on sellainen, että nämä mitattavissa olevat vastaukset kuvastavat myönteisiä tai kielteisiä näkemyksiä johonkin asiaan, ilmiöön, henkilöön tms. (Ajzen 1988: 4). Tämä tieto voidaan kategoriaida eli sille voidaan määrittellä luokalle ominaiset rajat (Pälli 1999: 125–126). Puhekielen asennetutkimuksissa kognitiivinen komponentti koskee esimerkiksi sellaisia käsityksiä, joita yksilöllä on erilaisista kielimuodoista, kielen jakautumisesta murteisiin, kielenpiirteistä tms. (Mielikäinen – Palander 2002: 88).

Tieto kohteesta mahdollistaa puolestaan sen arvioimisen (=evaluoiva komponentti), joka on useimpien sosiaalipsykologien käsitysten mukaan asenteen keskeisin ulottuvuus (Ajzen 1988: 4). Kun asenne ilmaistaan, se samalla asetetaan arviointiulottuvuudelle (McGuire 1985: 239; Pälli 1999: 126). Arvioinnin lähteinä ovat tieto, uskomukset ja näihin liittyvät emotionaaliset käsitykset sekä yksilön aiemmat arvioinnin kohteeseen liittyvät toimintatavat (Zanna – Rempel 1988: 319). Kielellisen asenteen kohdalla evaluatiivista komponenttia edustavat ne arviot, joita kielenkäyttäjät tekevät kielimuotojen tai kielenpiirteiden esteettisyydestä, mielisyydestä tms (Mielikäinen – Palander 2002: 88).

Kognitiivinen ja evaluatiivinen komponentti määrittävät yhdessä toimintavalmiuden eli yksilön taipuvaisuuden käyttäytyä tietyllä tavalla. Tätä ominaisuutta kutsutaan asenteen konatiiviseksi komponentiksi. (Pälli 1999: 125–126.) Kielellisen asenteen kohdalla konatiivinen komponentti tarkoittaa muun muassa sitä, miten asenteet vaikuttavat puhujan kielenkäyttöön ja sen tilanteiseen vaihteluun, esimerkiksi siihen, millaisia kielenkäyttötapoja tavoitellaan ja millaisia kartetaan (Mielikäinen – Palander 2002: 88). Kun halutaan korostaa sitä, että tieto jostakin arvioinnin kohteesta herättää siihen liittyviä tunteita, saatetaan myös erottaa affektiivinen tai emotionaalinen komponentti omaksi komponenttikseen (Pälli 1999: 125–127).

2.3.2. Konstruktivistinen näkemys

1980-luvulla perinteistä mentalistista asennetutkimusta alettiin voimakkaasti kritisoida ja syntyi uusi näkemys, jota kutsutaan **konstruktivistiseksi**. Sen mukaan asenteita

luodaan sosiaalisissa tilanteissa kielellä, eli asenne on ennen kaikkea kielenkäytön ilmiö. Siksi asenteen tutkimisessa on välttämätöntä tutkia asenteen kielellistä ilmaisua eli sitä, miten yksilö ilmaisee mielipiteensä tai mitä hän sanoo. (Pälli 1999: 127.)

Konstruktivistisen mallin mukaisesti asenteita ja mielipiteitä tuotetaan silloin, kun on olemassa vastakkaisia ja kilpailevia mielipiteitä. Asenne on sosiaalinen ilmiö, koska se luodaan diskurssissa, siksi sitä täytyy myös tutkia sosiaalisena ilmiönä. (Pälli 1999: 127–128.)

Syntyvä asenne ei välttämättä ole puhujan tiedostama tai tarkoittama. Samassa puheenvuorossa yksilö voi huomaamattaan tuottaa myös keskenään ristiriitaisia asenteita. Asenteen ilmaiseminen on luonteeltaan kielellisesti varioivaa, koska näennäisesti samanlaisen asian tai mielipiteen voi kielellisesti ilmaista monella eri tavalla. Konstruktivistinen näkemys korostaa, että huomio tulee kiinnittää siihen, millaisia mahdollisia asenteita puhuja tulee puheteollaan tuottaneeksi. Tärkeää onkin pyrkiä paljastamaan, mitä mahdollisia merkityksiä puhujan lausumaan sisältyy kyseisessä kontekstissa. Tällöin ei ole olennaista, ovatko merkitykset puhujan tarkoittamia vai eivät. (Pälli 1999: 127–128.)

Pällin (1999: 124) mukaan voidaan sanoa, että kieli on osa sosiaalista todellisuutta, ei siis ikkuna mieleen. Hän väittää, että kielenkäyttöä tutkimalla saadaan paremminkin tietoa yhteiskunnallisista ja sosiaalisista käytänteistä kuin varsinaisista asenteista. Pälli katsookin, että sosiolingvistiikan yhtenä tärkeänä tehtävänä on analysoida yhteiskuntaa ja sen käytänteitä.

Pällin (1999: 124) mukaan asenteen ja mielipiteen välillä ei ole suurtakaan eroa. Perinteisesti on ajateltu, että mielipiteet ovat ilmipantuja asenteita, mutta Pälli kritisoi tätä ajatusta. Hänen mielestään määrittely johtaisi siihen, että asenne olisi kognitiivinen ominaisuus, joka ilmenisi mielipiteenä. Pällin näkemys on, että asenne rakentuu mielipiteistä, mutta rakentuminen on diskursiivista, eivätkä esitetyt mielipiteet ole peili sellaiseen kognitiiviseen ominaisuuteen kuin asenne.

2.3.3. Suomalaisia asennetutkimuksia

Kielellisten asenteiden tutkimuksen pohja on alkuaan sosiologisissa ja sosiaalipsykologisissa asennetutkimuksissa. Kielelliset asenteet alkoivat kiinnostaa sociolinguistien tutkijoita 1960-luvulla, jolloin huomattiin, että kieleen liittyvät asenteet vaikuttavat puhujan kielenkäyttöön. Viime vuosina tutkimus on levinnyt usealle eri taholle, samalla tarkastelun näkökulmat ovat monipuolistuneet ja menetelmät kehittyneet. Kielentutkimuksessa asenne on ymmärretty melko väljästi, ja tutkimuksen kohteina ovat olleet kielen valinta monikielisissä yhteisöissä, murrevaihtelu, tilanteinen ja sosiaalinen vaihtelu yms. Sociolinguistit ovat keränneet tietoja mm. kuuntelutestein, lomakekyselyin ja nauhoitettujen haastattelujen perusteella. (Mielikäinen – Palander 2002: 86, 88.)

Suomessa kielellisiä asenteita alettiin tutkia vähitellen 1970-luvun lopulla sociolinguistien alalla. Vuosina 1976–1979 toteutettiin laaja tutkimushanke Nykysuomalaisen puhekielen murros (NPM), joka perustui haastatteluaineistoon. Tutkimuksessa ei varsinaisesti selvitetty asenteita, mutta haastatteluissa kyseltiin asenteita sivuavia aiheita, sellaisia kuin haastateltavan oma kielenkäyttö, puheen vaihtelu eri tilanteissa, murre-erot yms. Haastateltavat arvioivat näitä käyttämällä erityyppisiä asteikkoja. Aila Mielikäisen (1981) NPM:n Jyväskylän osatutkimus ja Leena Salomaan (1981) tutkimus turkulaisten kielellisistä asenteista kehittivät suomalaista asennetutkimusta edelleen. (Mielikäinen – Palander 2002: 87)

Salomaan tutkimus perustui kirjoitettuihin kielennäytteisiin, joita vastaajat arvioivat lomakekyselyissä. Salomaa piti kirjallisen kyselyn etuina mm. sitä, että sillä tavoitettiin suurempi vastaajajoukko kuin haastatteluilla. Haastattelija ei myöskään päässyt vaikuttamaan vastauksiin. Vastauksissa päästiin pureutumaan nimenomaan kieleen liittyviin asenteisiin, kun parakieliset muuttajat eivät päässeet vaikuttamaan vastauksiin. (Salomaa 1981: 55) Salomaan tutkimuksessa keskityttiin siis nimenomaan kieleen.

Liisa Paavolan (1987) kaksikielisten helsinkiläisten kielellistä identiteettiä ja valintatilanteita käsittelevä tutkimus tarkasteli myös kielenkäyttöä sekä kieleen ja kieliryhmiin liittyviä asenteita. Pirkko Nuolijärvi (1986) tutki Helsinkiin muuttaneiden savolaisten ja eteläpohjalaisten murteen muuttumisen lisäksi myös haastateltaviensa kielen käyttämistä. Viime vuosina asenteita on Suomessa tutkittu lähinnä murteentutkimuksen näkökulmasta teemahaastatteluin, lomakekyselyin ja erilaisten karttatehtä-

vien avulla. Näitä murretutkimuksia on toteutettu mm. Jyväskylässä ja Joensuussa. (Mielikäinen – Palander 2002: 86–87.)

2.4. Kansanlingvistiikka

1980 - 90-luvulla syntyi sosiolingvistiikan ja dialektologian välimaastoon **kansanlingvistiikka** (*folk linguistics*), joka on keskittynyt tutkimaan tavallisten ihmisten kielitietoisuutta. Jos tällöin tutkitaan lähinnä murrehavaintoja, puhutaan myös **kansandialektologiasta** (*folk dialectology* tai *perceptual dialectology* 'havaintodialektologia'). Tutkimussuunnan vakiinnuttajana voidaan pitää Dennis R. Prestonia. Hän oli kiinnostui havainnoista, joita tavallisilla kielenkäyttäjillä oli kielen variaatios- ta. Kansanlingvistiikkaa on kiinnostanut esimerkiksi se, millaisia käsityksiä tavallisilla kielenkäyttäjillä on kielen oppimisesta, koulun vaikutuksesta kielenkäyttöön, eri väes- toryhmien kielimuodoista yms. Suomenkielisissä tutkimuksissa tavallisista kielenkäyt- täjistä on käytetty termiä *maallikko*, *maallikkovastaaja* tai *ei-kielitieteilijä* (Mielikäinen – Palander 2002: 90).

Kansanlingvistiikka on käyttänyt sosiolingvistisiä tutkimusmetodeja. Aineis- toina on käytetty erilaisia kuuntelutestejä, kyselyjä ja haastatteluja. Lisäksi Preston käytti tutkimuksissaan ns. mielikuvakarttoja (*mental maps*), joilta vastaajaa pyydettiin rajaamaan heidän olettamansa murrealueet ja nimeämään ne (Niedzielski – Preston 2000: 46–63; Palander 2001: 148).

Kansanlingvistikissa tutkimuksissa on saatu tietoa mm. siitä, mitkä katsotaan eri murteiksi, mitkä näiden murteiden ydinalueet ovat sekä millaisina vastaajat pitävät eri alueiden murteita. Lisäksi on voitu tutkia sitä, miten vastaajien alueellinen ja sosi- aalinen tausta vaikuttaa näihin käsityksiin. Ei-kielitieteilijöiden havaintoja on voitu käyttää myös tutkimuksissa, joissa on tutkittu yleiskielistymisen muutoksia ja rekiste- rinvaihtelua. Kuinka tietoista murteesta luopuminen on? Millaiset murrepiirteet tie- dostetaan yleisimmin? Ovatko tiedostetuimmat murrepiirteet niitä, jotka muuttajat helpoimmin vaihtavat? (Mielikäinen – Palander 2002: 91.)

Kun kansanlingvistit ovat keränneet aineistoa tavallisilta ihmisiltä, heille on saattanut muodostua ongelmaksi yhteisen metakielen puute. Pystyykö maallikko kie-

lellisesti kuvaamaan kieltä, niin että tutkija ymmärtää asian vastaajan tarkoittamalla tavalla eikä oman viitekehjensä mukaisesti? Tämä asettaa tutkijalle haastetta niin kysymysten sanavalinnoissa kuin vastausten tulkinnassakin. (Mielikäinen – Palander 2002: 91.)

2.5. Käsitteitä kielestä

Kielitieteilijät voivat jakaa kieltä erilaisiin kielimuotoihin esimerkiksi seuraavasti: erotetaan toisistaan (alue- tai paikallis)**murre**, (alue-, paikallis- tai yleis)**puhekieli**, (normitettu) **yleiskieli** sekä **kirjakieli**. Kirjakieli on tavallisesti ymmärretty vain kirjoitetussa tekstissä käytetyksi kieleksi. Normitettuna yleiskielenä pidetään sellaista sekä kirjoitettua että puhuttua suomea, joka noudattaa yhteisesti sovittuja ja kielenhuollon tukemia normeja. Puhekieli ymmärretään tavallisesti vapaammaksi nykypuheen muodoksi. Murre viittaa yleensä niihin alueellisiin kielimuotoihin, joiden pohja on vahvasti vanhoissa paikallismurteissa. (Lappalainen 2004: 23.)

Ei-kielitieteilijöiden käyttämät termit eroavat lingvistien terminologiasta ja siksi tutkija ja informantti saattavat ymmärtää ne eri tavoin. Tämä tulee esille jo siinä, miten maallikot jakavat kielen kahtia, *kirjakieleen* ja *murteeseen*, jotka ovat toistensa vastakohtia. Lingvisteille kirjakieli edustaa kirjoitettua kieltä, huolitellusta puhekielestä käytetään termejä *norminmukainen kieli* tai *yleiskieli*. Ei-kielitieteilijälle nämä hahmottuvat eri tavalla, toisaalta norminmukaisuus saattaa viitata liikaa kielioppisääntöihin, toisaalta yleiskieli voi jäädä liian yleiseksi eikä riitä kuvaamaan normikieltä. Yleiskielisyys näyttää painottuvan suomalaisten mielissä Etelä- Suomeen ja Jyväskylään lukuun ottamatta länsimurteiden alueelle. (Mielikäinen – Palander 2002: 91–95.)

Myöskään termi *murre* ei ole aivan ongelmaton, sillä se voi suunnata vastaajan ajatuksia esimerkiksi menneeseen aikaan niin, että on parempi puhua esimerkiksi *turkulaisten kielestä* tai *savolaisesta puhetavasta*. Suomalaisilla on ilmeisesti useampia nimityksiä kirjakielestä poikkeavalle puhekielelle. Jotkut käyttävät **murretta** viittaamassa mihin tahansa puhekielen muotoon. Tällöin sitä usein vertaillaan kirjakieleen (*murre on kirjakielestä väännetty puhetapa*) tai se liitetään johonkin käyttötilanteeseen (*murre on jokapäiväistä arkikieltä*). Murteen lisäksi maallikot käyt-

tävät puhekielestä yleisesti nimitystä **slangi**. Slangia saatetaan pitää kaikkien yhteisenä kielimuotona, mutta useimmiten se käsitetään alueellisesti tai sosiaalisesti rajatuksi kielimuodoksi, jota erityisesti Helsingin, pääkaupunkiseudun tai Etelä-Suomen nuoret käyttävät. Murteen ja slangin lisäksi suomalaiset käyttävät omasta neutraalista puhekielestään termejä sekamurre, sekakieli ja sekoitus. **Sekoituksia** saatetaan luonnehtia edelleen sen mukaan, mistä aineksista ne ovat muodostuneet, esim. eri murteista, murteesta ja slangista tai murteesta ja kirjakiielestä. Erilaisten kielimuotojen välisiä rajoja ovat edelleen hämärtäneet ne käsitykset, joiden mukaan eri murteille on alettu sovittaa kielen asemaa. (Mielikäinen – Palander 2002: 91–95.)

Dialektologiassa **aluemurteet** on nimetty **maakuntien ja heimojen** mukaan. Osa näistä nimityksistä käyttävät sekä tutkijat että maallikot (esim. *hämäläis-*, *pohjalais-* ja *savolaismurteet*), osa on tuttuja vain tutkijoille (esim. *lounaismurteet*, *peräpohjalaiset murteet* ja *kaakkoismurteet*). Koska murrealueet eivät enää noudattele vanhoja heimo- ja maakuntarajoja, maaseutumurteiden rinnalle on 70-luvulta alkaen nousseet myös **kaupunkimurteet**, joissa alueellisen hahmottamisen rinnalle on nousnut sosiolingvistinen näkökulma. Taustalla on ollut halu korostaa kielen avulla oman kaupungin ominaispiirteitä. Tyypillisimpiä esimerkkejä ovat Stadin slangit tai Helsingin puhekielen käsite. Kansan mielissä yksi kaupunki ja sen puhekieli voivat syrjäyttää vanhat paikallismurteet koko murrealueen nimittämisessä (Mielikäinen – Palander 2002: 93–95.)

Suomalaiset murretutkijat ovat havainneet, että tavalliset ihmiset tekevät havaintoja murre-eroista. Tätä todistaa mm. Pirkko Leinon (1968) tutkimus murrematkimuksista. Murrematkimuksia syntyy, kun halutaan tehdä pilaa toisen murrealueen puheen poikkeavista piirteistä. Tavallisesti huomio on kiinnitetty äännepiirteisiin ja sanastoon, mutta myös intonaatiota on pyritty mukailemaan, kuten *No hei kuississii, sano Loimaan likka* (Leino 1968: 17, 170–171).

Dialektologiassa suomen murteet erotellaan toisistaan lähinnä foneettisten, fonologisten ja morfologisten varianttien perusteella. Tavallisten ihmisten tekemissä murrehavainnoissa käytetään nimitystä **murrešana**, ja sillä viitataan myös lekseemiä laajempiin kirjakiielestä poikkeaviin variantteihin. (Mielikäinen – Palander 2001: 96.)

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1. Tutkimustehtävä

Kun sosiolingvistiikassa puhutaan asenteista tai asennetutkimuksesta, tarkoitetaan yleensä nimenomaan **kielellisten asenteiden** tutkimusta (Pälli 1999:24). Kuten edellä olevista määritelmistä (s. 7–9) voimme havaita, termiin kielellinen asenne voidaan suhtautua kahdella tavalla. Koska kaikki asenteet tuotetaan sosiaalisessa ympäristössä kielen avulla, voidaan katsoa, että kaikki asenteet ovat kielellisiä niiden aiheesta riippumatta. Toisaalta käsite kielellinen asenne voidaan tulkita myös niin, että sen kohteena on nimenomaan kieli. Tässä tutkimuksessa toteutuvat molemmat kielellisen asenteen määritelmät.

Salomaan (1981: 60) mukaan kielellinen asenne ilmenee puhujan tietoisuutena kielestä ja sen vaihtelusta sekä asenteellis-tunnepitaisena suhtautumisena kieltä tai sen variaatiota kohtaan. Kielellisiä asenteita voidaan lähestyä toisaalta sosiaalisesta näkökulmasta, jolloin oletetaan asenteiden olevan yhteisiä tietylle kieli tai kulttuuriyhteisölle, toisaalta voidaan painottaa asenteen mentaalista luonnetta, jolloin niitä tarkastellaan lähinnä yksilöpsykologisesti (Dufva – Lähteenmäki – Isoherranen 1996: 30). Tässä tutkimuksessa lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä asenteita tarkastellaan yksilöiden kautta siten, että ajatellaan heidän käsitystensä edustavan myös suuremman, sosiaalisesti samanlaisen yhteisön asenteita. Työssäni oletetaan, että yksilö pystyy haastattelutilanteessa arvioimaan kielellisesti omaa puhettaan ja sen vaihtelua.

Anglistisessa tutkimuksessa englannin kielen *language attitude* on korvattu termillä *kieliasenne* (esim. Kalaja – Hyrkstedt 2000: 369). Mielikäinen ja Palander (2002: 86) käyttävät termiä *kielellinen asenne*. Suomen kielen perussanakirjassa termi *kielellinen* määritellään 'kieltä koskeva'. Tässä tutkimuksessa käytetään termiä *kielellinen asenne* merkityksessä 'puhekieleen liittyvä tai sitä koskeva asenne'.

3.2. Tutkimuskysymykset

Muotoilin tutkimusaiheestani seuraavanlaiset tutkimuskysymykset:

1. Miten lahtelaisnuoret luonnehtivat omaa puhekieltään?

Tarkoituksena on selvittää, miten lahtelaisnuoret yleisesti luonnehtivat omaa puhekieltään ja millaisia arvostuksia he mahdollisesti liittävät omaan kieleensä. Haastattelut aloitetaan tällä aiheella, ja on mielenkiintoista seurata, millaisiin oman kielen ominaisuuksiin haastateltavat ensimmäisenä kiinnittävät huomiota.

2. Millaisia piirteitä lahtelaisnuoret pitävät puhekielelleen ominaisina?

Tutkitaan, millaiset keskustelun aiheet ovat lahtelaisnuorille ominaisia ja millaista sanastoa he käyttävät. Myös puhekielen tyyliä tarkastellaan tässä yhteydessä. Lisäksi katsotaan, millaisiin varsinaisiin kielenpiirteisiin haastateltavat kiinnittävät huomiota.

3. Millaisena lahtelaisnuoret pitävät omaa puhekieltään alueellisesta näkökulmasta tarkasteltuna?

Haastateltavia pyydetään arvioimaan sitä, eroaako lahtelaisnuorten puhekieli muilla paikkakunnilla käytössä olevasta puheesta ja jos eroaa, millaisia eroja haastateltava on huomannut. Tässä yhteydessä hyödynnetään haastateltavan luonnollisia yhteyksiä muiden paikkakuntien ihmisiin ja pyydetään häntä vertailemaan omaa puhettaan muiden paikkakuntien puheeseen. Tutkitaan myös sitä, mistä päin lahtelaisnuoret mahdollisesti ottavat vaikutteita omaan puheeseensa. Tarkastelun kohteena ovat paikkakunnat jaetaan seuraaviin ryhmiin: ympäristökunnat, Etelä-Suomen suuret kaupungit, muu Suomi.

4. Millaisena lahtelaisnuoret pitävät omaa puhekieltään sosiaalisesta näkökulmasta tarkasteltuna?

Tutkitaan sitä, millaisiin sosiaalisiin ryhmiin lahtelaisnuoret haluavat puheensa avulla samaistua ja millaisista taas erottautua. Tarkastelun kohteena ovat kaverit, omat vanhemmat ja muut aikuiset, media sekä ns. uudet sähköiset viestimet. Tässä yhteydessä tarkastellaan myös sitä, miten lahtelaisten tyttöjen ja poikien puhe

mahdollisesti eroaa toisistaan. Lisäksi katsotaan, onko lahtelaisnuorten puheella kollektiivisia, nuorten yhteisöllisyyttä edistäviä vaikutuksia.

Jaoin tutkimuskysymykset haastattelutilannetta varten seuraavanlaiseksi kysymysrungoksi:

1. Millaista lahtelaisnuorten puhekieli mielestäsi on?
2. Millaiset piirteet ovat ominaisia lahtelaisnuorten puhekielelle?
3. Puhuvatko Lahden ympäristökuntien nuoret samalla tavalla kuin lahtelaisnuoret? Millaisia mahdollisia eroja olet huomannut?
4. Missä päin Suomea sinulla (haastateltavalla) on kavereita tai sukulaisia?
5. Puhuvatko muualta Suomesta kotoisin olevat nuoret samalla vai eri tavalla kuin lahtelaisnuoret? (kukin haastateltavan oma yhteys erikseen)
6. Puhuvatko nuoret muissa Suomen suurissa kaupungeissa samalla tavalla kuin lahtelaisnuoret?
7. Onko lahtelaisten tyttöjen ja poikien puhekielellä eroja? Millaisia?
8. Vaikuttaako kaveripiiri lahtelaisnuorten puheeseen? Miten?
9. Puhuvatko lahtelaiset nuoret ja vanhemmat samalla tavalla? Millaisia eroja olet havainnut?
10. Vaikuttaako media (TV, radio, elokuvat) lahtelaisnuorten puhekieleeseen? Miten?
11. Onko ns. uusilla sähköisillä viestimillä (kännykkä, internet, sähköposti yms.) vaikutusta lahtelaisnuorten puhekieleeseen? Millaista?
12. Luovatko lahtelaisnuoret puhekielen avulla me-henkeä ja yhteenkuuluvaisuudentunnetta? Miten?

Kysymysten järjestys poikkesi teemahaastattelun luonteen mukaisesti edellä esitetystä järjestyksestä. Haastattelutilanteessa pyrin esittämään haastattelukysymykset informanteille aina tässä rungossa esitetyn muotoisina. Tarvittaessa esitin haastattelutilanteessa tarkentavia kysymyksiä. Joskus keskustelumme eteni siten, että haastateltava tavallaan vastasi kysymykseen jo ennen kuin ehdin sen esittää. Tällöin riitti, että tote-

sin tästä asiasta jo puhutun ja vain kysyin, onko haastateltavalla siihen mitään tarkennettavaa tai lisättävää. Usein haastateltava itsekkin saattoi viitata edeltäviin vastauksiinsa tuomatta uutta tietoa.

3.3. Aineisto

Tutkin lahtelaisnuorten puhekielisiä asenteita jo proseminaarissa syksyllä 1999. Olin tuolloin kerännyt **lomakeaineiston**, jota käytän vertailuaineistona tässä tutkimuksessa. Vertailuaineistoa käytän siksi, että tietäkseni kielellisiä asenteita ei ole juurikaan tutkittu miellekarttojen avulla, ja haluan saada selville, kuinka erilaiset menetelmät sopivat aiheen tutkimiseen. Minua kiinnostaa, poikkeavatko eri menetelmin saadut tulokset toisistaan. Lisäksi lomakeaineisto tarjoaa tämän tutkimuksen aiheeseen runsaasti käyttökelpoisia lisäesimerkkejä.

Lomakekyselyyn vastasi 37 Mukkulan ja Salpausselän yläasteiden yhdeksäsluokkalaista, joista tyttöjä oli 20 ja poikia 17. Mukkulan yläaste on lähiökoulu kaupungin pohjoisosassa, ja sen oppilaat ovat alueen omia nuoria. Kaupungin keskustassa sijaitseva Salpausselän yläaste on liikuntapainotteinen, siksi se houkuttelee myös monia ympäristökuntien nuoria. Lomakeaineiston vastaajista valtaosa eli kaksikymmentäkolme asui Lahden lähiöissä, kahdeksan Lahden keskustassa, kolme ympäristökuntien keskustaajamissa ja kolme maaseudulla.

Oppilaat vastasivat kysymyksiin itsenäisesti äidinkielen oppitunneilla. Jaoin ja keräsin lomakkeet itse. Lomake on tämän opinnäytetyön liitteenä (liite 1). Lomakkeessa olevia vastausohjeita selvensin ennen niiden jakamista ja esitettyjä kysymyksiä tarkensin mahdollisimman niukasti myös vastaamisen aikana. Oppilaille annettiin aikaa 30 minuuttia, mikä tuntui riittävän hyvin. Haastattelulomakkeen täyttämisen ja palauttamisen jälkeen oppilaita pyydettiin suullisesti arvioimaan täyttämänsä kyselyä. Vastaamista pidettiin yleisesti helppona, mutta kysymykset murteellisista piirteistä (nro 7) ja tamperelaisvaikutuksesta (nro 10) osoittautuivat tarkemmin tiedusteltaessa vaikeimmiksi.

Varsinaisena aineistona käytän **teemahaastatteluja**, jotka tein lahtelaisille vuonna 1984 syntyneille nuorille huhtikuussa 2001. Haastateltavia oli kymmenen:

yksi tyttö ja yksi poika Kannaksen lukiosta, Mukkulan lukiosta ja Lahden Kansanopistosta, kaksi tyttöä Lahden Diakoniainstituutista sekä kaksi poikaa Lahden Ammatikoulun metalliosastolta. Haastateltavien valinnan suoritti heidän äidinkielen opettajansa. Haastateltavilta edellytettiin, että he olivat asuneet Lahdessa lähes koko ikänsä, lisäksi heidän tuli olla sopivan ikäisiä. Muita ohjeita en opettajille antanut, mutta todennäköisesti he pyysivät haastateltaviksi sellaisia oppilaita, joiden katsoivat suhtautuvan haastatteluun myönteisesti. Tällä saattaa olla jonkin verran vaikutusta myös vastauksiin. Teemahaastattelut tehtiin nuorten kouluilla oppituntien aikana. Haastattelut olivat puolistrukturoituja siten, että olin laatinut käsiteltävistä teemoista valmiin kysymysrunгон, mutta haastattelutilanteessa kysymykset tulivat esille vaihtelevassa järjestyksessä. Valmiita vastausvaihtoehtoja ei myöskään ollut, vaan haastateltava vastasi kysymyksiin omin sanoin

Uskon teemahaastattelun sopivan erityisesti kielellisten asenteiden tutkimusmenetelmäksi, sillä esim. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan sen avulla voidaan hyvin tutkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita. Teemahaastattelun he määrittelevät puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi, jossa haastattelun aihepiirit ovat kaikille tutkittaville samat, mutta niiden käsittelyjärjestys on vapaa. Teemahaastattelussa keskustelu kohdennetaan kysymyksillä tiettyihin teemoihin. Kysymykset esitetään teemahaastattelussa eri haastateltaville samassa muodossa, mutta haastattelijä voi vaihdella niiden järjestystä. (Hirsjärvi – Hurme 2000: 47.)

Tässä tutkimuksessa yritin pitäytyä kysymysrungon ja esittää kysymykset eri haastateltaville mahdollisimman samanmuotoisina. Valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut, vaan haastateltavat vastasivat omin sanoin. Vastauksia analysoitaessa on kuitenkin muistettava, että haastattelukysymyksen sanamuodot ja haastattelijan käyttämä kieli saattavat vaikuttaa siihen, miten haastateltava muotoilee vastauksensa. Informantti saattaa esimerkiksi puhua yleiskielisemmin kuin normaalisti. Tässä tutkimuksessa, jossa huomiota kiinnitetään enemmän haastateltavien puheen sisältöön kuin heidän käyttämäänsä kieleen, asialla ei ole niin suurta merkitystä.

Koska asenteet ovat usein dynaamisia ja häilyviä siten, että tutkittavat saattavat muuttaa käsityksiään kuullessaan toisten mielipiteitä samasta asiasta (Dufva – Lähteenmäki – Isoherranen 1996: 66), oli varmistettava, etteivät haastateltavat tiedä tutkimuksen aiheita etukäteen, etteivät he tapaa toisiaan haastattelujen välillä ja etten

esim. kysymyksenasettelulla johdattele haastateltavia vastaamaan haluamallani tavalla. Haastattelin lahtelaisnuoria yksitellen siten, että kustakin koulusta haastatteluun osallistui peräkkäin vain kaksi nuorta.

Haastattelutilanteessa aineisto kerättiin paitsi **ääninauhalle** myös miellekarttaan (*mind map*), joka menetelmänä oli haastateltaville entuudestaan tuttu koulujen oppitunneilta. *Mind mapin* muita englanninkielisiä nimiä ovat *memory map*, *brain map*, *comprehension map* ja *mental map*. Muita suomennoksia ovat mm. *ideakartta*, *käsitekartta*, *luova muistikartta*, *ajatusrunko*, *muistipuu*, *aivokartta* tai *ajatussikermä*. Monet nimitykset osoittavat menetelmän monikäyttöisyyttä, joskus suomennos on valittu sen mukaan, mitä tarkoitusta menetelmä palvelee: esimerkiksi *ideakartta*, kun ideoidaan, ja *käsitekartta*, kun halutaan kuvata käsitteiden välisiä suhteita. (Husu – Tarkoma – Vuorijärvi 1996: 33.)

Haastattelun alkutilanteessa edessämme oli A2-kokoinen paperiarkki, jonka keskelle ympyrään kirjoitimme tutkimuksen aiheen, lahtelaisnuorten puhekieli. Ensimmäinen kysymys ”Millaista lahtelaisnuorten puhekieli mielestäsi on?” johdatteli haastateltavan aiheeseen ja antoi hänelle liikkumavaraa edetä aiheessa haluamassaan järjestyksessä. Vähitellen haastattelussa siirryttiin kysymysrunгон aihepiiristä toiseen, ja tiedot merkittiin kartalle haastattelun aikana piirrettyihin ympyröihin. Ympyröityjen asioiden välisiä suhteita merkittiin kartassa haarovilla viivoilla. Haastattelun aikana käytin vain lyijykynää, asioiden yhteyksiä ei tässä vaiheessa siis havainnollistettu eri väreillä. Haastattelun alussa tarjosin haastateltavalle itselleen mahdollisuutta merkitä ajatuksiaan muistiin karttaan, mutta yksikään heistä ei tähän tilaisuuteen tarttunut. Merkitsin siis vastaukset paperille itse mahdollisimman sananmukaisesti.

Haastattelutilanteessa miellekartan käyttö oli toimiva ratkaisu: se auttoi sekä minua että haastateltavaa seuraamaan ja muistamaan, mistä oli jo puhuttu, ja luomaan ilmiöiden välille asiayhteyksiä. Lisäksi se auttoi pysymään asiassa, Haastatteluissa keskusteltiin vain ennalta hahmottelemistani teemoista eikä poikkeamia esiintynyt. Koska miellekartan laatiminen tarjosi mielekästä konkreettista tekemistä, haastattelutilanteiden tunnelma oli rento ja vapautunut. Haastattelujen jälkeen kopioin alkupe- räiset kartat A3-kokoon, kuuntelin nauhat ja tarkensin vastauksia ja niissä käytettyjä sanamuotoja karttakopioihin. Nauhoilta poimittu materiaali on merkitty karttaan karkeasti litteroituina. Diskurssipartikkeleita (esimerkiksi *niinku*, *tota*) en merkinnyt,

koska katsoin, ettei niillä tässä yhteydessä ole merkitystä. Uskon, että käyttämäni tallennustapa on riittävän tarkka, koska tarkoitukseni oli vain kuvailla aineistosta esille nousevia asioita teemoittain, eikä tutkia aihetta keskusteluanalyysin tms. keinoin.

Analysoin haastattelut täydennettyjen miellekarttojen pohjalta. Miellekartat toimivat hyvin myös tutkimuksen tässä vaiheessa, sillä niihin oli tavallaan karkeasti litteroitu haastattelujen olennaiset tiedot kirjalliseen muotoon. Aineiston käsittely oli helppoa, tiedot oli miellekartoissa jo alustavasti jäsennelty ja kulloinkin käsiteltävänä olevat kohdat löytyivät yhdellä silmäyksellä. Analyysivaiheessa käytin myös värejä havainnollistamaan erityyppisiä asioita kartalla. Värittäminen myös osoitti, että kohta oli poimittu tutkimusraporttiin ja siten varmisti, että kaikki haastatteluista kartoille merkityt asiat tulivat varmasti käsitellyiksi.

Seuraavalle sivulle olen piirtänyt puhtaaksi esimerkin miellekartasta, jossa on myös ääninauhoilta täydennettyä materiaalia. Haastattelutilanteessa tehdyt merkinnät erottuvat kartassa siten, että ne on aikana ympyröity. Nauhoilta täydennetyt asiat olen jättänyt ympyröimättä. Muulla tavoin miellekarttaa ei ole tässä esimerkissä käsitelty.

3.4. Aineiston analysointi

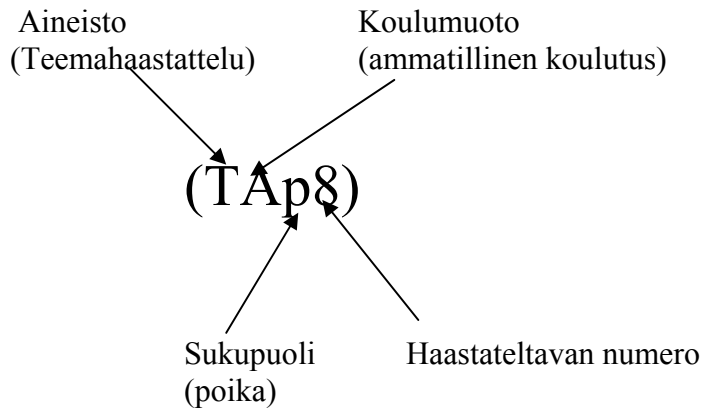
Aineiston varsinainen analysointi perustui teemoittelulle, mikä tarkoittaa sitä, että aineistosta nostetaan aihepiireittäin esille sellaisia piirteitä, jotka olivat yhteisiä mahdollisimman monelle haastateltavalle (Hirsjärvi – Hurme 2000: 173). Otin mukaan myös kaikki yksittäiset havainnot ja käsitykset, kun ne oleellisesti liittyivät puheena olevaan teemaan. Aineiston käsittely oli pääosin haastateltavien lausumien ajatusten kirjaamista ja kuvailua. Koska aineisto oli suppea, yleistyksiä oli tehtävä varovasti, mutta pidin lähtökohtanani kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista ajatusta, että yksikin esille tuotu ajatus on aina arvokas. Peruslähtökohta oli, että esittelen näiden, tässä tutkimuksessa haastateltujen lahtelaisnuorten käsityksiä omasta puhekielestään. Heidän välityksellään syntyvä kuva ei todennäköisesti edusta koko joukkoa, mutta se kertoo siitä jotakin. Yritin pyrkiä tarkkuuteen haastatteluissa esille tulleiden asioiden tallentamisessa, siksi esitän niistä omien tulkintojeni lisäksi aina haastateltavan oman lausuman sisällön mahdollisimman sanatarkasti. Tutkimusmenetelmäni heikkoutena voidaan pitää sitä, että se joka tapauksessa perustuu omiin tulkintoihini siitä, mitä haastateltava tarkoitti haastattelutilanteessa.

Huomautan tässä yhteydessä, että haastateltavat eivät vastauksissaan pyrkineet erottamaan käsitteitä *puhe* ja *puhekieli* toisistaan, vaan käyttivät niitä synonyymisesti. Tämä oli otettava vastausten tulkinnassa huomioon. Haastateltava saattoi esimerkiksi ilmoittaa puhekielen piirteeksi jonkin selvästi nonverbaalisen piirteen (esim. mörinän), joka oikeastaan olisi tulkittava puheen tai äänen piirteeksi. Tässä tutkimuksessa ei siksi pyritäkään keinotekoisesti tekemään eroa edellä mainittujen käsitteiden välille.

Jollei toisin mainita, havainnot ja tulkinnat tehdään teemahaastatteluaineiston perusteella. Kaikkien teemahaastatteluaineiston esimerkkien perään on liitetty merkintä, joka kertoo, että esimerkki on peräisin teemahaastatteluista (H). Lisäksi merkinnästä näkyy vastaajan koulumuoto, sukupuoli ja hänelle antamani numero (1–10).

Esimerkki teemahaastattelun (H) merkinnästä:

L = lukio

A = ammatillinen koulutus

O = kansalaisopisto

t = tyttö

p = poika

Lomakekyselyn esimerkeistä kerrotaan suluisissa vastaajien määrä sukupuolittain, mikäli ne eivät muutoin ilmene tekstistä. Lomakkeiden kysymyksistä 1–5 olen poiminut proseminaariesitelmästä taulukot, joihin vastaukset on kerätty sekä kouluittain, tytöt ja pojat erikseen, että yhteismäärinä.

4. OMAN PUHEEN YLEISTÄ LUONNEHDINTAA

Mielikäisen mukaan kielimuotoja ja kielenpiirteitä on aina havaittu ja tunnistettu vertailemalla omaa kieltä muihin kielimuotoihin. Oma kieli on koettu ”puhtaaksi” ja muiden puhe vieraaksi, murteeksi. Alkuaan kaikkien murteiden puhujat ovat suhtautuneet tähän tapaan muihin murteisiin. Nykyään vertaillaan omaa kieltä usein yleis- tai kirjakieleen, myös eri murteiden keskinäinen vertailu tai oman kielen vertaaminen vieraisiin kieliin on tavallista. (Mielikäinen 2005: 108–110.) Myös lahtelaisnuoret vertailivat omaa puhekieltään muihin kielimuotoihin.

Teemahaastattelun aluksi haastateltavalle esitettiin kysymys ”Millaista lahtelaisnuorten puhe mielestäsi on?” (kysymys 1). Kysymys oli tarkoitettu yleisluontoiseksi johdatteluksi, ja seitsemän haastateltavaa lähestyikin aihetta yleisellä tasolla, esimerkiksi ilmaisuilla *normaalia puhetta* tai *tavallista puhekieltä*. Muut kiinnittivät heti huomiota yksittäisiin oman kielen piirteisiin (esim. persoonapronominin pikapuhemuotoon *mä*, ht-yhtymän d:ttömyyteen heikossa asteessa *Lahessa* tai slangisanaston esiintymiseen). Lomakekyselyssä vastaajia pyydettiin luonnehtimaan omin sanoin, millaista kieltä lahtelaiset nuoret puhuvat keskenään (kysymys 6). Lomakkeen kysymykseen vastasivat kaikki 37 nuorta, näistä 27 tarkasteli asiaa yleisesti.

Lahtelaisnuorten asenne omaa puhekieltä kohtaan oli yleensä rauhallisen neutraali: esim. *Se on tavallista puhekieltä, normaalia puhetta* (HA5). Samanlainen käsitys omasta puhekielestä tuli esille myös kuudessa lomakekyselyn vastauksessa: *samallaista kieltä kuin muuallakin* (L/3t,3p).

Vain muutama innostui kehumään lahtelaisnuorten puhekieltä. Teemahaastatteluisissa yksi haastateltava oli omaan kieleensä ilmeisen tyytyväinen *ev vaihtais ainankaan* (HA7), ja lomakkeeseen vastanneista kahdessa lahtelaisnuorten puhetta luonnehdittiin myönteiseksi tulkittavalla ilmauksella *selkeää* (poika) tai *järkevää* (poika). Toisaalta vain muutama luonnehti omaa puhekieltään kielteiseksi tulkittavalla ilmauksella:

No se on sellasta slanjimaista hässäkkää (HL2).

Siinä on rumpaa kielenkäyttöä, kiroillaaj ja puhutaan tyhmistä asioista (HA6).

Niiden (lahtelaisnuorten) kieli on sellasta törkeempää se on niinku joka-päiväistä puhetta (HLp3).

Lomakevastauksissa esitettiin luonnehdinnat *ei kovin järkevää* (poika), *rumaa* (poika), *rivoa* (tyttö) ja *ronskia* (tyttö).

Haastateltavat halusivat erottaa oman puhekielensä kirjakiielestä:

Lahtelaisnuoret puhuu käytännöm puhekieltä, ei kirjakieltä (HLp3).

Lahtelaisten nuorem puhekieli on nopeempaa ku kirjakieli tai yleiskieli (HLt2).

Kirjakieli on virallisempaa ja nuorem puhekieli on vapaampaa (HAp8).

Samanlaisia käsityksiä esiintyi myös lomakeaineistossa, viisi vastaajaa käytti ilmaisua *ei kirjakieltä* (4 tyttöä, 1 poika).

Osa haastateltavista nuorista luonnehti lahtelaisnuorten puhekieltä vertailemalla sitä murteisiin. Haastateltavien mielestä lahtelaisnuorilla ei ole omaa murretta:

Siinä ei oo murteita, se on, normaalia (HOp10).

Siin ei oo mitään erikoismurretta (HA6).

Yksi haastateltava oli kuitenkin arveli, että jonkinlainen murre saattaisi olla:

Itse sitä ei huomaa, et puhuu murretta, mutta muidem mielestä lahtelaisnuoret puhuu kyl omaa murrettaan (HA6).

Lomakeaineistoon vastanneiden käsitys oman puhekielen suhteesta murteisiin oli toisenlainen. Vastaajat eivät suoraan erottaneet omaa puhettaan murteista, päinvastoin kahden vastaajan mielestä lahtelaisnuoret puhuvat *omaa hämäläistä murretta* (1 tyttö, 1 poika). Varsinaisen paikallismurteiden sijaan osa vastaajista korosti puhekielensä

paikallisuutta: *normaalia lahtelaista kieltä* (poika), *nuorten omaa lahtelaista puhekieltä* (2 tyttöä, 3poikaa).

Lomakeaineistossa omaa puhekieltä tarkasteltiin tässä yhteydessä myös sosiaalisesti. Sosiaaliseen näkökulmaan saattoi antaa aihetta kysymyksenasettelu, jossa vastaajia pyydettiin luonnehtimaan, millaista kieltä lahtelaisnuoret puhuvat keskenään. Kirjoitettu vastaus voidaan tulkita myös seuraavasti: *nuorten omaa lahtelaista puhekieltä* (2 tyttöä, 3 poikaa). Viisi vastaajaa meni rajauksessaan vielä pitemmälle ja käytti ilmausta *pienen ryhmän omaa kieltä* (1 tyttö, 4 poikaa). Tällä he tarkoittivat sitä, että lahtelaisnuorten puhekielessä oli runsaasti sellaista pienen piirin huumoripitoista, sanastoltaan tai sanonnoiltaan omaperäistä ainesta, jota muiden ryhmien on vaikea ymmärtää. Haastatteluaineistossa nuoret kiinnittivät oman puhekielensä sosiaaliseen luonteeseen huomiota vasta sitä heiltä erikseen tiedusteltaessa. Ks. lukua 7.

Yleisesti voidaan todeta, että lahtelaisnuoret suhtautuivat puhekieleensä neutraalin tyytyväisesti, mutta vain muutama haastateltava ryhtyi kehumään omaa puhekieltään. Haastateltavat pyrkivät yleensä erottamaan oman puhekielensä sekä kirjakielestä että murteista. Lomakevastauksissa katsottiin vähän useammin kuin haastatteluissa, että oma puhe on murretta.

5. PUHEKIELELLE OMINAISIA PIIRTEITÄ

5.1. Puheenaiheet ja sisältö

Teemahaastatteluissa haastateltavilta ei suoraan kysytty, millaisia aiheita tytöt ja pojat tyypillisimmillään keskenään puhuessaan käsittelevät. Kun haastateltavalta kysyttiin, millaista lahtelaisnuorten puhe hänen mielestään on (kysymys 1), yksi haastateltava arvioi kuitenkin spontaanisti lahtelaisnuorten puheenaiheita:

Puhutaan tyhmistä asioista (HA6).

Puheenaiheiden erot tulivat esiin myös silloin, kun haastateltavilta kysyttiin, millaisia eroja he olivat havainneet tyttöjen ja poikien käyttämässä puhekielessä (kysymys 10):

Sit on [tyttöjen ja poikien puheessa] sanastossa eroja, ku aiheet vaikuttaa (HA5).

Tytöt ja pojat puhuu samalla lailla, puheen aiheet vaa vaihtelee, ei tyyli (HO10).

Ku tytöt puhuu keskenään ja pojat keskenään, asiasisältö on eri (HAp8).

Vastakkaisen sukupuolen puheen sisältöä saatettiin arvostella kielteisesti:

Tyttöjen kieli on köyhää koska sisältökin on köyhää (HLp3).

Myöskään lomakekyselyssä ei suoraan kysytty lahtelaisnuorten puheen aiheista tai sisällöstä, mutta jonkinlaisia päätelmiä voi tehdä lahtelaistyttöjen ja -poikien puhekielen yleisimmistä sanoista ja sanonnoista, joita käsiteltiin lomakkeen kysymyksessä 7. Liitteeseen 2 on kerätty kaikki lomakeaineistossa tässä yhteydessä mainitut sanat. Niiden perusteella sekä tyttöjen että poikien puheenaiheet käsittelevät tavallisimmin esimerkiksi kaupungilla liikkumista:

stadi (1 tyttö, 1 poika)
 kape (2 tyttöä, 1 poika)
 Lähetääks shoppaa? (tyttö)
 Tuuk sä tänään kapeen? (poika)

Myös juhlintaan ja päihteiden käyttöön liittyviä sanoja ja sanontoja pidettiin sekä tyttöillä että pojilla tavallisina:

dokata (3 tyttöä)
 lärvit (tyttö)
 överit (tyttö)
 bilestää (tyttö)
 ryypätä (tyttö)
 bisse (tyttö)
 kalja (tyttö)
 rööki (tyttö)
 laatata (tyttö)
 Mitä sä oot oikein vetäny (tyttö)

Poikien kielelle ominaista ovat tyttöihin liittyvät sanat:

kurvikas (tyttö)
 blondi (tyttö)
 muija (3 tyttöä, 1 poika) (myös tyttöjen kielessä, 2 tyttöjen mainintaa)
 Hyvä perse. (poika)
 Ootko saanu pesää? (tyttö).

Sanaston perusteella voitaneen tehdä sellaisia päätelmiä, että nuorten puheenaiheet ja sisällöt nousevat luonnollisesti nykyajan nuorten omasta elämästä ja kokemuspiiristä. Kovin pitkälle meneviä tulkintoja ei aineistojen perusteella kuitenkaan kannata tehdä. Luultavasti haastatteluissa ja lomakkeissa esille nousseet aihepiirit ja sanonnat kuvaavat pikemminkin sitä stereotyyppistä kuvaa, jonka nuoret itse mieltävät kuuluvan ikäryhmänsä puheen keskeiseksi tai tyypillisimmäksi sisällöksi. Luultavaa on, että puheenaiheissa on sekä yksilö- että tilannekohtaista vaihtelua, joka tässä yhteydessä ei vain tullut esille. Haastateltavat eivät pitäneet puheelleen tyypillisenä piirteenä sitä, että se käsittelisi tiettyjä aiheita. Myöskään haastattelun kysymyksenasettelu ei ohjannut tähän.

5.2. Slangisanastoa ja kiroilua

Hanna Lappalaisen (2001:78) mukaan nuorten puhekielestä puhuttaessa kiinnitetään usein huomiota sellaisiin sanastopiirteisiin kuin kiroilu ja slangi. Tähän on saattanut vaikuttaa voimakkaasti se, että aiemmin tutkimus keskittyi enimmäkseen alimpien sosiaaliryhmien kuuluvien nuorisojengien kielen tarkasteluun. Sekä kiroilemisessa että slangin käyttämisessä yksittäisten ihmisten ja eri alaryhmien väliset erot ovat todennäköisesti hyvin suuria. Tutkimusten mukaan nuorilla slangisanastoa on enemmän kuin keski-ikäisillä ja vanhoilla. (Lappalainen 2001: 78.)

Suomessa slangi syntyi sotien jälkeen kaksikielisen Helsingin työläiskaupunginosien nuorten miesten ja poikien katukielessä. Sille oli ominaista vierasperäinen, aluksi ruotsin myöhemmin englannin kielestä lainattu sanasto. Nykyään slangi mielletään tavallisimmin nuorten yleispuhekielen piirteeksi, joka on tuttua ympäri koko Suomen niin tytöillä kuin pojilla. Slangi on myös muuttunut suomalaislähtöiseksi, toisin sanoen uusia sanoja muodostetaan suomen sanoista johtamisen ja ketjuuntumisen avulla. (Lappalainen 2001: 79.)

Haastatteluaineistosta ilmeni, että nuoret kiinnittivät helposti huomiota oman puhekielensä sanastoon ja varsinkin slangin ja kirosanon käytöön. Kun haastateltavilta lahtelaisnuorilta kysyttiin yleisesti, millaista heidän puheensa on (kysymys 1), kuusi informanttia kymmenestä viittasi slangiin. Myös lahtelaisnuorten puhekiellelle ominaisia piirteitä tarkasteltaessa (kysymys 2) haastateltavat nostivat esille slangin. Tavallisimmin slangi miellettiin selvästi sanaston piirteeksi:

Sanat on slannjisanoja esimerkiks vaikka *dösä* (HLp4).

[Lahtelaiset] nuoret puhuu omaa slannjia nii et yksittäiset sanat on omia esimerkiks raha on *massii* tai *maispenii* (HAp8).

Slangi katsottiin nimenomaan nuorten puheelle ominaiseksi piirteeksi:

Slannjisanastossa on ikäeroja, nuoret käyttää enemmän ku vanhemmat (HOp10)

Nuoret käyttää slannjia ja vanhemmat puhuu normaalisti (HAt6).

Tyttöjen ja poikien slangin käytössä ei yleensä nähty suuria eroja, molemmat käyttävät slangia samalla tavalla, vain puheenaiheet tuovat sanastoeroja. Vain yksi haastateltava katsoi poikien käyttävän runsaammin slangisanoja (HA6). Enemmän kuin sukupuoli slangin käyttöön vaikuttaa se, mihin nuorisoryhmään puhuja kuuluu:

Maaseudun nuoret ei tunnista niin hyvin slangisanoja (HO10).

Maalaiset käyttää eri sanoja (HLp3)

Eri lahtelaisissa nuorisoryhmissä on eroa, kadulla ryyppääjät käyttävät erityisesti omaperäisiä slangisanoja (HA8).

Toinen lahtelaisnuorten slangisanastolle tyypillinen piirre, se että sanastoa keksitään itse mm. yleiskielen sanoja lyhentämällä tai yhdistämällä:

Kaveri keksii sanonnan ja sit se laajenee (HLt1).

Kaupunkinuorilla on omat sanavarastot niinku esimerkiks se *v-sana* ja omia sanontoja niinku *maissi* tai *maispani* [raha]. Joku keksii ihan omasta päästä ja sit ne leviää, kotinuorilla ei ole niin paljon keksittyjä sanoja. (HA7)

No se on sellasta slangimaista hässäkkää, sanoja lyhennetään esimerkiks *kape* [kaupunki] (HLt2).

Kaveripiirillä on oma sanasto, esimerkiks yhdistämällä *nenä* ja *huuli* saadaan *nehu*, se tarkoittaa nenän ja huulen välistä aluetta (HO9).

Vaikutteita saadaan haastateltavien mukaan vieraista kielistä ja helsinkiläisnuorten puheesta:

Vieraista kielistä otetaav [slangisanoihin] vaikutteita (HLp4).

Otetaan sanoja, vaikutteita stadin slangista (HLp4).

Kieles on stadin slangin vaikutteita, otetaan lainasanoja ja tehdään niistä muunnoksia (HLt2).

Monet vastaajat kiinnittivät huomiota nuorten kiroiluun, jota pidettiin ikäluokkia erottavana piirteenä:

Nuoret käyttää vähän väliä kiro sanoja (HAt6).

Lahtelaisnuorten puhees on paljon kiro sanoja (HAp8).

Vanhemmat ei kiroile mut nuoret kiroilee (HAt6).

Nuoret kiroilee enemmän ku vanhemmat mut se on yksilöllistä (HOp10).

Erytisesti nuoret kiroilee (HLt2).

Toisaalta kiroilun katsottiin olevan yksilöllistä; kaikki nuoret eivät haastateltavien mielestä kiroile yhtä paljon, eivätkä jotkut kiroile ollenkaan:

Kiroilu on yksilöllistä, toiset kiroilee toiset ei (HOp10)

Lapsemmat nuoret kiroilee enemmän ku vähän vanhemmat nuoret (HAt6).

Arvioissa tyttöjen ja poikien kiroilemisesta oli havaittavissa vaihtelua. Kolme haastateltavaa katsoi, että tytöt kiroilevat poikia vähemmän:

Tytöt kiroilevat ehkä vähemmän ku pojat (HAt5).

Pojat kiroilee enemmän ku tytöt (HOp9).

Pojat käyttää enemmän kiro sanoja, muita eroja ei sit olekkaan (HLp4).

Kolmen haastateltavan mielestä tytöt kiroilevat entistä enemmän ja aloittavat kiroilun poikia nuorempina:

Tytötkin on alkaneet kiroilla (HAt6).

Tytöt alkaa kiroilla aiemmin ku pojat, jotain kakstoistvuotiaana (HLp3).

Kiroilemisessa teinitytöt on pahimpia, tai ainakin se kuulostaa siltä (HLt2).

Kiroilussa on myös tilannekohtaista vaihtelua. Kotona ja vieraiden aikuisten seurassa kiroillaan vähemmän kuin vapaa-ajalla kavereiden kanssa:

Kotona kiroillaav vähemmän, kasvatuksen takia (HLp3).

Vanhempien kanssa nuoret kiroilevat vähemmän (HLp4).

Kun tytöt puhuvat keskenään ja pojat keskenään molemmat puhuvat omalla tyylillä, tyttöjen kieli on silloin siistimpää. Kun tytöt ja pojat on yhdessä, kieli on samallaista, koska tytöt alkaa kiroilla enemmän ja pojat siistiä kieltään. (HAp8)

Vieraiden vaikka opettajien kanssa käytetään siistimpää kieltä, eikä kiroilla ku halutaam pelastaa oma kuva, mut omiev vanhempien kanssa ei tarvii siistiä (HAp8).

Kirosanoja käytetään mm. itsekorostukseen ja täytesanoina:

Tytöillä kiroilukin on itsekorostusta, pojat huutelee ja kiroilee ku henkilö ei miellytä (HLt2).

Radikaaleissa murteissa [esim Pohjois-Karjalan murteessa] kiroilulla on selvä tarkoitus mut lahtelaiset käyttää niitä vaan puheen täyteenä (HLt2).

Tätä *v-sanaa* laitetaan joka paikkaan (HAp7).

Lomakeaineistossa slangi- ja kiro sanat nousivat esille kysymyksessä 6, jossa vastaajaa pyydettiin kertomaan, millaista kieltä lahtelaiset nuoret puhuvat keskenään.

Nuoret katsoivat puhekielensä sisältävän seuraavanlaista sanastoa:

lyhennettyjä sanoja	14 vastaajaa (10 tyttöä, 4 poikaa)
kirosanoja	13 vastaajaa (8 tyttöä, 5 poikaa)
slangia	12 vastaajaa (8 tyttöä, 4 poikaa)
lainasanoja englannista ja ruotsista	5 vastaajaa (2 tyttöä, 3 poikaa)
itse keksittyjä sanoja	4 vastaajaa (2 tyttöä, 2 poikaa)
sanojen uusia käyttöyhteyksiä	3 vastaajaa (2 tyttöä, 1 poika)
televisiosta peräisin olevia sanoja	2 vastaajaa (2 tyttöä)
muunnoksia	2 vastaajaa (1 tyttö, 1 poika)
lempinimiä	2 vastaajaa (tyttöjä)
muotisanaja	2 vastaajaa (tyttöjä)

Ryhmittelyssä on käytetty nuorten omia termejä, siksi osa ryhmistä saattaa mennä keskenään päällekkäin (esim. slangia keksitään itse sanoja lyhentämällä; aineksia kolmesta eri ryhmästä). Sanojen uusia käyttöyhteyksiä selventää seuraavat aineistosta poimitut esimerkit:

Mä sain **härkä** makeen luurin synttärilahjaks. (tyttö).

Tollassii **helmi** miehiä on harvas. (tyttö).

Myös lomakkeen kysymyksessä numero 7, jossa vastaajaa pyydettiin kertomaan, millaisia murteellisia sanoja tai sanontoja hän on havainnut omassa ja kavereittensa puheessa, nousi esille paljon slangisanoja. Kolmetoista vastaajaa (7 tyttöä, 6 poikaa) luutteli murrepiirteinä lahtelaisnuorille tavallisia slangisanoja ja –sanontoja, joista voidaan esimerkkeinä mainita *linkku* (3 tyttöä), *dösä* (tyttö), *härkä* (2 tyttöä, 1 poika), *kape* (2 tyttöä), *hiffata* (tyttö), *Älä häslää* (poika), *Kuis kulkee* (tyttö). Kaikki lomakeaineiston kysymykseen 7 mainitut tytöille ja pojille tyypilliset sanat/sanonnat on kerätty taulukoksi liitteeseen 2.

Koska slanginpuhujia haluaa välttää sovinnaisuutta, hätkähdyttää ja herättää huomiota, hän turvautuu usein tyylhierarkian alapäässä oleviin sanoihin ja sanontoihin (Olli 1986: 22). Ei siis ole mitenkään poikkeuksellista, että lahtelaisnuorisonkin puhekieli sisältää runsaasti kirosanoja, mikä tuli kyselytutkimuksessa ehkä helpommin esille kuin haastatteluaineistossa, jossa helposti siistitään kieltä. Lomakeaineiston kysymyksien 6 että 7 vastauksissa lueteltiin runsaasti kielen tavallisimpia kirosanoja.

Haastattelu- ja lomakeaineiston kysymyksenasettelut poikkesivat jonkin verran toisistaan, niinpä varsinaista vertailua on vaikea tehdä. Voitaneen kuitenkin yhteenvetona sanoa, että molemmissa aineistoissa tuli selvästi esille, että slangia ja kirosanat kuuluvat lahtelaisnuorten tavalliseen kielenkäyttöön. Tämä tukee tutkimuksissa esiin tulleita havaintoja, joiden mukaan nuorten puhekielelle ominaisina piirteinä mainitaan usein kiroilu ja slangia (katso esimerkiksi Lappalainen 2001: 78). Slangisanoja poimitaan erityisesti Helsingin kielestä ja kehitellään myös itse, mikä myös on tullut esille aiemmissa tutkimuksissa (katso esimerkiksi Lappalainen 2000: 79) Haastatteluissa nuoret kertoivat, että kirosanoja käytetään paljon, mutta esimerkkisanoja löytyi enemmän lomakeaineistossa. Tähän lienee syynä se tuloksissakin esiin noussut

seikka, että kieltä siistitään vieraiden aikuisten seurassa. Kirosansimerkkejä oli helpompi kirjoittaa lomakkeelle kuin lausua kasvokkain haastattelijalle.

5.2. Tyylin piirteitä

Teemahaastatteluissa ilmeni, että puhetyyli vaihtelee sosiaalisen ympäristön mukaan, esimerkiksi vanhempien kanssa puhutaan eri tavalla kuin kavereiden kanssa. Puhetyyli vaihtelee myös tilannekohtaisesti, saman sosiaalisen ryhmän sisällä. Nämä seikat tulivat teemahaastatteluissa esille kysyttäessä, millaisia piirteitä lahtelaisnuoret pitävät omalle puhekielilleen ominaisina (kysymys 2). Myös kysymyksissä 7 ja 8, joissa pohdittiin tyttöjen ja poikien sekä nuorten ja vanhempien kielen eroja, nousi esille tyyliin liittyviä seikkoja.

Haastateltavista sai yleensä sen käsityksen, että kavereiden kanssa keskustellaan enemmän kuin vanhempien kanssa, poikkeuksena tästä lukiolaispoika, joka kertoi, ettei juuri keskustele kavereiden kanssa:

Suomalaiseen tapaam mä em puhu hirveesti kavereiden kaa (HLp3).

Kavereiden kanssa puhutaan yleensä vapaasti, ja tällöin nuorten käyttämä tyyli saattaa olla ronskiakin:

Kavereitten kanssa puhutaav vapaammin (HAt6).

Kaveripiirissä puhutaar rennosti(HLt1).

Kaveripiirissä puhutaan törkyä, sanotaam mitä suuhun tulee (HLp4).

Luokkatilanteissa samojen kavereiden kanssa puhutaan huolitellummin kuin muualla:

Luokassa käytetään siistiä ja kilttiä kieltä mutta muualla esimerkiksi välitunnilla korostetaan kielellä ja pönkitetään egoa (HLt2).

Tavallisimmin nuorten puhekieli siistiytyy myös kotona ja omien vanhempien kanssa puhuttaessa. Koti- ja kaveripiireihin kuuluu omia sanoja ja sanontoja, joita ei käytetä muualla. Kotona myös kiroillaan vähemmän:

Kotona puhutaan normaalisti [kavereiden kanssa vapaammin] (HAt6).

Kotipiirissä on ihan omia sanontoja (HLt1).

Kotona ja luokassa käytettävä kieli on kilttiä ja siistiä verrattuna muualla puhuttuun kieleen (HLt2).

Kotona kiroillaav vähemmän, kasvatuksen takia (HLp3).

Vanhempien kanssa puhutaan siistimmin ku kaverien kanssa, ei kiroilla eikä käytetä niim paljon omia sanoja (HAt5).

Yhden haastateltavan mielestä kotona puhutaan samalla tavoin kuin kaveripiirissä:

Kieli on kotona samallaista ku kaveripiirissä ku vanhemmat on jo tottuneet (HAp7).

Vieraiden aikuisten ja vanhempien ihmisten kanssa puhuessaan lahtelaisnuoret nostavat rekisteriä edelleen, puhuvat siistimmin ja välttävät kiroilemista:

Opettajatilanteissa puhutaan siistimmin (HLp4).

Vieraiden kanssa puhutaa siistimmin ja fiksummin, ei esimerkiks kiroilla (HOp10).

Vieraiden aikuisten ja vanhempien kanssa jätetään rennot pois (HLt1).

Vieraiden kanssa kieli on kohteliaampaa eikä käytetä niim paljon slangi-sanoja (HAp7).

Kum puhutaan isovanhempien kanssa ei esimerkiks kiroilla (HAt5).

Mummon kanssa puhuttaessa ei oo kiroilua (HAt6)

Vanhempien kanssa nuoret kiroilee vähemmän ja puhutaan enemmän kirjakieltä (HLp4).

Teemahaastatteluiden kysymyksissä 2 ja 7 nousi esille myös, minkälaisia tyttöjen ja poikien puhetyyliin liittyviä eroja. Yhden vastaajan mielestä eroa on enemmän aiheessa kuin tyyliissä:

Tyttöjen ja poikien puheen aihe vaihtelee, ei niinkään tyyli (HOp10).

Yleisempää kuitenkin oli, että tyttöjen ja poikien puheessa nähtiin luonteeltaan arvottavia eroja:

Ääripään tytöt puhuvat rumemmin kuin pojat (HLp3)

Pojat puhuu lyhyesti ja asiallisesti, tytöt lörpöttelevät, vanhemmat tytöt lörpöttelee vielä enemmän kuin nuoremmat (HLp3)

Tytöille puhuminen on itsekorostuksen keino, koko ajan päällä, pojilla itsekorostus on hetkellistä (HLt2).

Toisaalta negatiivista kritiikkiä kohdistettiin lahtelaisnuorten puhekieleen yleisesti sukupuolesta riippumatta:

Kaveripiirissä puhutaan törkyä, sanotaan mitä suuhun tulee (HLp4).

Haastateltavat olivat myös havainneet, että tyyli vaihteli sosiaalisen ryhmän ja tilanteen mukaan siten, että omissa ryhmissä keskustellessaan kieli yhdenmukaistuu ryhmän sisällä ja samalla eriytyy muiden käyttämästä kielestä. Toisaalta ryhmien kohdatessa myös puhekieli yhtenäistyy:

Kun tytöt puhuvat keskenään ja pojat keskenään, molemmat puhuvat omalla tyyllillä, tyttöjen kieli on silloin siistimpää. Kun tytöt ja pojat on yhdessä, kieli on samallaista, koska tytöt alkaa kiroilla enemmän ja pojat siistiä kieltään. (HAp8).

Kotinuorten puhe on kirjakielisempää kuin kaupunkinuorten puhe. Kaupunkinuorilla on omat sanavarastot niinku esimerkiksi se *v-sana* ja omia sanontoja niinku *maissi* tai *maispani* (raha). (HAp7.)

Lomakekyselyssä vastaajia pyydettiin luonnehtimaan omin sanoin, millaista kieltä lahtelaiset nuoret puhuvat keskenään (kysymys 6). Kysymykseen vastasivat

kaikki 37 nuorta. Osa vastauksista on tulkittavissa tyylin piirteiksi ja tällöin arviot olivat samansuuntaisia kuin teemahaastattelussa. Kuudessa vastauksessa kieltä kuvailtiin yleisesti, yksittäisillä adjektiiveilla tms. Tällöin sitä pidettiin toisaalta *selkeänä* (poika) ja *järkevänä* (poika), mutta toisaalta joukosta löytyi myös arvio *ei kovin järkevää* (poika). Lahtelaisnuorten kieltä pidettiin myös *rumana* (poika), *rivona* (poika) tai *ronskina* (poika). Muutoin lomakehaastattelun kysymyksenasettelu ei antanut vastajille kovin paljon aihetta pohdiskella oman puhetyylin ominaisuuksia.

Jos vertaillaan haastateltavien lahtelaisnuorten puhekieltä luonnehtivia yleisiä lausumia (luvussa 4) ja sanaston ja tyylin arviointia (luvussa 5), voidaan havaita, että arvioiden affektiivinen sävy muuttuu. Yleisissä arvioissa haastateltavat olivat tyytyväisiä omaan puhekieleensä, mutta tyyppillistä sanastoa tarkastellessaan he häpeilivät kirosanojen käyttöä ja tyyliä arvioidessaan moittivat sitä törkyiseksi.

5.4. Kielenpiirteitä

Puhutun suomen alueellista kielenpiirteiden vaihtelua on kartoitettu varsin systemaattisesti jo 1800-luvun jälkipuolelta lähtien, jolloin eri pitäjänmurteista laadittiin monipuolisia ja yksityiskohtaisia kuvauksia. 1900-luvulla työtä jatkettiin mm. eri murteiden äännehistorioilla ja murrekartastoilla. Muoto-opin arkiston (MA) kokoelmia kartutettiin ja kerättiin sanastoa Suomen murteiden sanakirjaan. Dialektologia keskittyi nimenomaan eri alueiden väliseen vaihteluun, alueiden sisäistä vaihtelua ei juuri tutkittu. (Mielikäinen 1982: 278; Lappalainen 2004: 33)

Alueellisessa vaihtelussa tapahtuneita muutoksia ovat kartoittaneet Aila Mielikäinen (1982) ja Harri Mantila (1997). Molemmat lähtevät liikkeelle piirteittäisestä jaottelusta. Aila Mielikäisen jaottelu tarkasteli murrepiirteitä vanhaa alueellista taustaa vasten lähinnä Jyväskylän seudun nykypuhekielen näkökulmasta. Hän jakoi nykypuhekielen alueelliset murrepiirteet viiteen ryhmään: syntaksin piirteet; äänne- ja muotopiirteet; omalle, itäiselle murreryhmälle ominaiset piirteet; oman murreryhmän ulkopuoliset, läntiset piirteet ja nuorille kaupunkilaisille ominaiset piirteet. (Tarkemmin Mielikäinen 1982: 281–287.)

Harri Mantila (1997) on jakanut puhekielen piirteitä viiteen eri ryhmään niiden alueellisen edustuksen ja nykykielisen variaation perusteella. Jaottelu perustuu havainnolle, että murteellisen piirteen säilyminen tai tasoittuminen on hyvin piirrekohtaista. (Lappalainen 2004: 33.) Mantila erottaa luokittelussaan ensinnäkin yleiset ja neutraalit puhekielen piirteet, jotka ovat laajalevikkisiä puhekielisyyksiä, eivätkä leimaa käyttäjänsä selvästi minkään alueen tai sosiaalisen ryhmän edustajaksi. Toiseksi ryhmäksi Mantila erottaa laaja-alaiset puhekielisyydet, jotka leimaavat puhujaa sosiaalisesti, mutta eivät alueellisesti. Kolmannen ryhmän muodostavat yleistyvät puhekielen piirteet, joita on kolme ryhmää: yleiskielinen, suppealevikkinen murteellinen ja laajalevikkinen puhekielen variantti. Jos valittavia muotoja on kolme, nuoret valitsevat yleistyvien puhekielen piirteiden kohdalla muita useammin laajalevikkisen variantin. Jos valinta täytyy tehdä kahden piirteen, yleiskielisen ja negatiiviseksi mielletyn murrevariantin välillä, yleiskielinen muoto tavallisesti voittaa. Leimautuneina ja kartettavina aluepuhekielisyyksinä Mantila pitää esimerkiksi peräpohjalaista *h:n* käyttöä. Vahvasti asemansa säilyttäviä murrepiirteitä Mantila nimittää termillä elävä paikallisuus. (Tarkemmin Mantila 1997: 11–22.)

Kuten edellä mainituista luokitteluista voidaan päätellä, erot varianttien elinvoimaisuudessa voidaan selittää yhtäältä niiden aikaisemmalla levikillä, toisaalta sosiaalisella leimautumisella. Variantit, joiden levikki on vanhastaan ollut laaja, ovat usein säilyneet muita paremmin. Tosin laaja-alainenkin piirre voi saada negatiivisen leiman ja siksi sitä aletaan karttaa, samoin suppealevikkinen piirre voi saada suosituimmaseman esimerkiksi alueellisen identiteetin ilmaisijana. Koska monet suppea-alaiset piirteet ovat kuitenkin väistymässä ja maan sisällä muuttoliike yhä jatkuu, voidaan otaksua, että alueelliset erot ovat yhä tasoittumassa tai että erot näkyvät harvemmissa tai eri piirteissä kuin aikaisemmin. (Lappalainen 2004: 34)

Suomalaisnuorten kieli eroaa aikuisten kielestä siinä, että nuoret käyttävät vähemmän suppea-alaisia ja siten leimallisia murrepiirteitä kuin aikuiset. Harri Mantila on havainnut, että murteellisuuden säilyminen ja tasoittuminen riippuu piirteestä. Tavallisesti nuoret suosivat laajalevikkisiä puhekielen piirteitä. Ne eivät leimaa käyttäjänsä selvästi minkään alueen edustajaksi. Jotkut näistä piirteistä ovat yleistyneet niin voimakkaasti, etteivät ne enää erottele muitakaan ryhmiä toisistaan. Niitä käyttävät yleisesti kaikenikäiset ihmiset, sekä miehet että naiset, niin kaupungeissa kuin

maaseudullakin. (Lappalainen 2001: 77.) Tähän kiinnitti huomiota myös yksi haastateltavista:

Ennen erot oli isompia, mut nykyään kieli on tasottunu, ku on TV (HOp10).

Vaikka varsinkin nuoret suosivat laajalevikkisiä puhekielen piirteitä, nuortenkaan puhe ei silti ole kautta maan yhtenäistä. Eroja on edelleen muun muassa persoonapronomineissa, yleiskielen *d*:n edustuksessa, geminaatioilmiöissä, inessiivin päätteessä, švaavokaalin käytössä sekä jälkitavujen *ia*- ja *UA*-yhtymien edustuksessa. Näiden säilymisessä on pohja vanhoissa paikallismurteissa. Voidaan kuitenkin sanoa, että alueelliset erot näyttävät perinteisten piirteiden valossa tasoittuneen ja yleiskielen rinnalle on syntynyt yleispuhekieli. (Lappalainen 2001: 80.)

Seuraavassa tarkastellaan sitä, millaisia omalle puhekielelleen ominaisia kienpiirteitä lahtelaisnuoret teemahaastatteluissa mainitsevat (kysymys 2) ja kuinka paljon painoa he niille siten asettavat.

Kolme haastateltavaa mainitsi omalle puhekielelleen ominaiseksi piirteeksi yleiskielen *d*:n kadon *ht*-yhtymän astevaihtelussa:

No se *d*:ttömyys (HOt9).

d:ttömyys, sanotaan *Lahesta*, se on ihan oma ominaisuus (HOp10).

d:tä vältetään hämäläiseen tapaan (HLt1).

Lahtelaiset on *d*-sokeita (HLp3).

Perinteisesti hämäläismurteissa tässä asemassa on esiintynyt *l*. Nykyään sen katsotaan hämäläismurteista kadonneen nuorten ja keski-ikäistenkin kielestä (Lappalainen 2001: 81). Oleellista haastateltavien vastauksissa oli, että kato katsottiin nimenomaan lahtelaiseksi piirteeksi, vaikka sillä vanhastaan on laaja levikki itämurteiden puolella ja nykypuhekielessäkin piirre on laajasti levinnyt. Vain muutama haastateltava viittasi muihin yleisiin nykypuhekielen piirteisiin esim. 1. persoonan pikapuhemuotoon *mä*, *olla*-verbin pikapuhemuotoon *oon* sekä aktiivin 2. partisiipin loppu-*t*:n katoon:

Sanat lyhennetään, sanotaan *mä oon käyny* (HLt1).

Lomakeaineistossa lahtelaisnuorten puhekielen yleisinä murrepiirteinä mainittiin (kysymykseen 7) persoonapronominien pikapuhemuodot *mä* ja *sä* (7 tyttöä, 2 poikaa) sekä verbien pikapuhemuodot *Meet sä* (tyttö), *Tuuk sä* (tyttö) ja *Tuut sä* (tyttö). Persoonapronomineista saatettiin kaveripiirissä leikillisesti käyttää myös muista murteista tuttuja muotoja, esim. *mie ja sie* (tyttö) ja *sää* (poika).

Yhteenvetona voidaan sanoa, että lahtelaisnuoret kiinnittivät niin teemahaastattelussa kuin lomakekyselyssäkin varsin vähän huomiota kielenpiirteisiin, vaikka heille esitettiin kysymys muodossa ”Millaiset piirteet ovat mielestäsi ominaisia lahtelaisnuorten puhekielille?” Tavallisimmin vastaukset hakeutuivat mieluummin esimerkiksi sanastoon kuin kielen yksityiskohtiin. Haastateltavat mainitsivat *d*:ttömyyden lahtelaisnuorten puheelle ominaiseksi piirteeksi, mikä tukee Mielikäisen (2005: 107) tutkimuksissa tehtyjä havaintoja siitä, että nuoret kiinnittävät huomiota kirjakielen *d*:n vastineisiin puhekielen piirteitä arvioidessaan. Ilmiön liittäminen paikannimeen on myös yleistä (Mielikäinen 2005: 105). Myös persoonapronominien pikapuhemuotojen pitäminen puhekielille ominaisena piirteenä on Mielikäisen (2005: 104) mukaan tavallista, ja näin lahtelaisnuoret liittyivät käsityksissään yleisempään ilmiöön. Lahtelaisnuoret pitävät omaa kieltään niin, ettei sillä ehkä siksi nähdä olevan omia muotoon tai rakenteeseen liittyviä piirteitä.

Yleiskielestä poikkeavat piirteet olivat yleisiä ja laajalevikkisiä. Lahti kuuluu vanhoissa murrealueissa kaakkoishämäläisten murteiden Hollolan ryhmään, jolle on ollut ominaista *ht*-yhtymän vaihtelussa muoto *hl*. Mielikäisen (1991: 8) mukaan tälle murreryhmälle on ollut ominaista siirtyä nykypuhekielessä käyttämään itämurteista katovarianttia *ht* : *h*. Aineistoista poimitut esimerkit tukevat tätä tulosta. Tutkimuskysymyksiin annetuista vastausesimerkeistä ei ilmene, käyttävätkö lahtelaisnuoret persoonapronominien pikapuhemuodon *mA* : *mu* -taivutusta kaikissa sijamuodoissa, mutta muutoin se oli haastatteluissa tavallista. Muoto-opillisen aineiston mukaan (Mielikäinen 1991: 14) lyhyt *mu*-vartalo on levinnyt laajalti kaakkoishämäläisten murteiden alueelle. *Olla*-verbin pikapuhemuoto *oon* on ollut yleistä jo vanhojen aluemurteiden aikana (Mielikäinen 1991:18), ja ilmiö on levinnyt lähes kaikkiin murteisiin.

Tulla-verbin edustus *tuun* on aiemmin ollut levikiltään olla-verbin oon-edustusta suppeampi, mutta varsinkin nuorten nykypuhekielessä ne ovat yhtä yleisiä (Mielikäinen 1991: 22). Nykypuhekielessä *mennä*-verbin pikapuhemuoto *meen* ei ole yhtä tavallinen kuin *olla*- ja *tulla*-verbien kohdalla, mutta levikki on suunnilleen sama (Mielikäinen 1991: 24). Lyhyt aktiivin 2. partisiippi *ollu*, *antanu* on myös nykyään puhekielessä tavallista (Mielikäinen 1991: 54). Myös tämä ilmiö sai aineistosta poimitusta esimerkistä vahvistusta.

5.5. Puheen nonverbaaleja piirteitä

Tässä asennetutkimuksessa tarkastelun kohteena on lahtelaisnuorten puhekieli. Tutkimuskohde rajautuu siis lähinnä kieleen, mutta haastateltavat saattavat puheeseen liittyvissä tapauksissa kiinnittää huomiota myös varsinaisen kielen ulkopuolisiin, nonverbaaleihin piirteisiin. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi äänen voimakkuus, puhenopeus, intonaatio yms.

Vain kaksi haastateltavaa nosti lahtelaisnuorten puheen nonverbaaleja piirteitä esille. Lukiolaistyttö kiinnitti huomiota nuorten nopeampaan puheeseen kysyttäessä millaista lahtelaisnuorten puhe hänen mielestään on (kysymys 1). Samalla hän vertasi puhekieltä kirja- ja yleiskieleen, mikä on yleinen piirre ei-lingvistien tekemissä arvioissa:

Lahtelaisten nuorten puhekieli on nopeempaa ku kirjakieli tai yleiskieli (HLt2).

Alueellisen tarkastelun yhteydessä Tampere sai osakseen nonverbaalisiin piirteisiin liittyviä arvioita (kysymykset 4, 5 ja 6), joissa kiinnitettiin huomiota mm. sanojen painotukseen ja voimakkaaseen artikulaatioon:

Molemmat [lahtelaiset ja tamperelaiset] sylkevät puhetta (HLt2).

s- ja *r*-kirjaimen käyttö on voimakasta (HLt2).

Tampereella sanotaan *nääs* ja *rario*, niill on myös painotusero, ne sanoo *Tampereelt* (HOt9)

Tampereella painotetaan ärrää (HLt1).

Haastateltavat arvioivat tyttöjen ja poikien äänen korkeutta, voimakkuutta ja sävyä tai laatua (kysymyksessä 7):

[Lahtelaiset] tytöt puhuu korkealta ja kovalla äänellä, pojat taas yleensä mörisee keskenään ja ne huutelevat kans joskus jotain (HLt2).

[Lahtelaisilla] tytöillä on mätä ääni (HLt2)

Lomakekyselyssä kaksi tyttöä arvioi (lomakkeen kysymykseen 8), että *ympäristökuntalaiset puhuvat hitaammin ja rauhallisemmin kuin lahtelaiset*. Tyttöjen ja poikien puheen eroja tarkastellessaan yksi vastaaja oli havainnut, että *tyttöjen puheen seassa on hirveästi naurua* (poika) ja yhden mielestä *tytöt sössöttävät enemmän* (tyttö).

Niin teemahaastatteluissa kuin lomakekyselyissä ilmeni, ettei puheen non-verbaaleihin piirteisiin juurikaan kiinnitetä huomiota. Tämä on luonnollista, kun kyseessä on puhekieltä tarkasteleva tutkimus, jonka kysymyksenasettelukin suuntasi informanttien ajattelua nimenomaan kielen piirteisiin.

6. ALUEELLISTA VERTAILUA

6.1. Lahtelaisen nykypuhekielen alueellista taustaa

Viime aikoina sosiolingvistikin ovat alkaneet entistä enemmän kiinnittää huomiota siihen, miten yksilön puhetapa vaihtelee eri tilanteissa. Yksilöllistä, tilanteista vaihtelua tutkittaessa ei kuitenkaan voi sivuuttaa puhujan alueellista ja sosiaalista taustaa. (Mielikäinen 1982: 277–294; Lappalainen 2004: 22, 32.) Omassa tutkimuksessani tarkastelunäkökulmiksi painottuvat edelleen alueellinen ja sosiaalinen näkökulma, mutta tilanteista ja yksilöllistä vaihtelua tarkastellaan alueellisen ja sosiaalisen näkökulman kautta silloin, kun ne luontevasti nousevat aineistosta esiin.

Tarkastellessani lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä asenteita alueellisesta näkökulmasta minua kiinnosti ensinnäkin se, mistä päin maantieteellisesti haastateltavat ottavat puheeseensa malleja. Lahden kaupunki on eronnut Hollolasta 1905, niinpä se perinteisten aluemurteiden aikana kuului hämäläismurteiden Hollolan ryhmään. Se sijaitsee vanhojen länsi- ja itämurteiden rajalla ja on siten ottanut perinteisesti vaikutteita molemmilta puolilta. Murteellisena vedenjakajana on kuitenkin toiminut Vesijärvi – Päijänne, niin että Lahti edustaa monissa kielellisissä piirteissä länsimurteista kantaa (esim. astevaihtelussa yleiskielen *d*:n vastineena *l* eikä itämurteinen kato). Toisaalta toisen maailmansodan jälkeinen evakkokausi toi kaupunkiin suuren karjalaisväestön, joka on saattanut paitsi vilkastuttaa hämäläisen verkkaista sen elinkeinoelämää myös tuoda itäsuomalaisia tuliaisiksi kaupungin kieleen.

Viime vuosina murteet ovat vallanneet kirjallisuudesta oman elinvoimaisen alueen: jo ennen Heli Laaksosen murrerunoja oli julkaistu runsaasti erilaista kirjallisuutta käännettynä eri murteille ja muutoinkin murteet ovat erityisesti kirjallisuudessa tulleet uudelleen muotiin. Voitaneen kuitenkin todeta, että vanhat paikallismurteet ovat menettämässä merkitystään nykyisen käytännön puhekielen kuvaajina. Puhekieli on suurelta osin yhdenmukaistumassa. Tämä kehitys on lähtenyt Etelä-Suomen suurista kaupungeista, erityisesti Helsingistä, ja siksi Lahden sijainnin (100 km Helsingistä

pohjoiseen) voisi olettaa olevan jälleen edullinen, myös tälle yhdenmukaistumissuuntaukselle.

Mielikäisen (2005: 108) mukaan kielenpiirteiden ja kielimuotojen havaitsemisessa ja tunnistamisessa on aina kyse vertailusta. Seuraavassa lähdän tarkastelemaan lahtelaisnuorten puhekieltä alueellisesta näkökulmasta, siten että haastateltavat vertailevat omaa kieltään muualla puhuttuihin kielimuotoihin. Ensiksi tästä näkökulmasta lähdetään tarkastelemaan Lahden ympäristökuntien nuorten käyttämää kieltä.

6.2. Samanlaiset ympäristökunnat

Teemahaastatteluisissa nuorilta kysyttiin, millaisia puhekielen eroja he olivat havainneet jutellessaan Lahden ympäristökunnissa, lähinnä Asikkalassa, Hollolassa, Orimattilassa ja Nastolassa, asuvien nuorten kanssa (kysymys 3). Nuoret saivat kertoa vaikutelmistaan vapaasti. Kysymystä ei kohdistettu erikseen tiettyihin kuntiin, mutta tarvittaessa tarkensin kysymystä luettelemalla ympäristökunnat. Spontaanisti haastateltavien vastauksissa esille nousseet kunnat olivat: Asikkala, Hollola, Orimattila, Nastola ja kolmenkymmenen kilometrin päässä sijaitseva Heinola. Maalaisimpina kuntina haastateltavat pitivät näistä Asikkalaa ja Nastolaa.

Vertaillen omaa kielenkäyttöään ympäristökuntien kieleen lahtelaisnuoret eivät nähneet suuria eroja, vaan katsoivat, että alueen nuoret puhuvat samalla tavalla:

Niissä [ympäristökunnissa], no esimerkiks vaikka Nastolassa puhutaan samalla lailla ku Lahessa (HAt5).

Ei kaupungilla ja maaseudulla oo eroo, ympäristössä puhutaan samalla lailla ku Lahessakin, Hollolassakin puhutaan slangia (HAt6).

Niis [ympäristökunnissa] on samallaista kieltä, ei siinä oo eroja, vivahteet vaa voi olla vähän erilaisia, mut ei muuten (HLt1).

Ainakaan Heinolaan ja Orimattilaan tai Hollolaan verrattuna en oo huomannu mitään eroja (HOT9).

Mä tunnen pari kaveria Heinolasta ja ne ainakin puhuu ihan samalla lailla ku mä (HLp3).

Heinolalaiset puhuu mun mielestä samalla lailla ku lahtelaiset, ja kyl lähikunnissakin on ihan samaa kieltä (HOp10).

Hollolassa tai Villähteellä Nastolassa ei oo [puheessa] suuria eroja jos vertaa lahtelaisiin (HAp7).

En oo huomannu eroja esimerkiks Orimattilaan (HLp4).

Hollolassa ei ainakaan oo mitään eroa siin, siihen miten nuoret puhuu Lahessa (HAp8)

Hollolaan ei oo eroo. (HLt1).

Vaikka ympäristökuntien ja lahtelaisen puhekielen katsottiin olevan pääosin samanaista, niin maaseudun nuorten arveltiin käyttävän eri sanoja kuin kaupunkilaiset. Lisäksi oli huomattu, että ympäristökuntien nuoret eivät tunne slangisanoja. :

Maalaiset käyttää eri sanoja (HLp3).

Maaseudun nuoret ei tunnista niin hyvin slangisanoja (HOp10).

Haastateltavien mainitsemat erot liittyivät myös yleisemmin kansanlingvistissä tutkimuksissa esille tulleisiin stereotypioihin, esimerkiksi että maalaiset puhuvat murretta, mutta kaupunkilaiset eivät:

Asikkalassa puhutaam maalaismurretta, se on, venyttelevämpää ku, mitä lahtelaiset puhuu, kaupunkilaiset on nopeempia (HLt1).

Edellä olevassa esimerkissä kiinnitettiin huomiota myös toiseen maallikoiden arvioisissa usein esille tulleeseen seikkaan, nimittäin *venyttämiseen*.

Huomiota kiinnitettiin myös 1. persoonan persoonapronomiiniin, mikä myös on tavallista kansanlingvistisissä tutkimuksissa (Mielikäinen 2005: 104, 112.):

Nastolassa ne sanoo aina miä (HLt1).

Lomakehaastattelun tulokset olivat samansuuntaisia kuin teemahaastattelun tulokset. Kysymyksessä 1 (ympyröintitehtävä) vastaajat arvioivat asteikolla 1–5 (Samaa mieltä–Eri mieltä) väitettä Lahtelaisnuoret puhuvat samalla tavalla kuin ympäristökuntien nuoret. Kaikki vastasivat kysymykseen, vastaukset on koottu taulukkoon 1.

Taulukko 1: Vastaukset väitteeseen Lahtelaiset nuoret puhuvat samalla tavalla kuin ympäristökuntien nuoret.

Vastaus	Salpausselkä			Mukkula			Yhteensä		
	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.
1 Samaa mieltä	3	5	8		2	2	3	7	10
2	5	1	6	5	2	7	10	3	13
3	2	2	4	4	2	6	6	4	10
4		1	1	1	1	2	1	2	3
5 Eri mieltä					1	1		1	1
Yhteensä	10	9	19	10	8	18	20	17	37

Vastaajien mielestä lahtelaisnuoret puhuvat samalla tavalla kuin ympäristökuntien nuoret. Väitteen kanssa eniten samaa mieltä olivat Salpausselän vastaajat, mikä saattaa selittyä sillä, että koulun liikuntapainotteisuus houkuttelee runsaasti ympäristökuntien oppilaita, joiden kieli yhdenmukaistuu lahtelaisten kielen kanssa ja joiden kielenkäyttöön vastaajat perustivat näkemyksensä. Mukkulan tyttöjen vastaukset sijoittuivat keskelle ja Mukkulan poikien tasaisesti kaikkiin luokkiin.

Lomakkeen avoimessa kysymyksessä numero 8 vastaajalta kysyttiin, millaisia eroja hän on havainnut lahtelaisten nuorten ja ympäristökuntien nuorten puheessa. Kysymykseen vastasi 35 nuorta 37:stä. Kaksi mukulalaista ei osannut sanoa, koska ei tuntenut ympäristökunnan nuoria. Kaksitoista vastaajaa oli sitä mieltä, että eroja ei ole (4 tyttöä ja 8 poikaa), mikä vastasi myös lomakeaineistossa esiin nousutta käsitystä. Kuten teemahaastatteluaineistossakin, myös lomakeaineistossa kiinnitettiin huomiota sanastoon. Neljässätoista vastauksessa kerrottiin lahtelaisten käyttävän enemmän slangisanoja tai -ilmauksia (8 tyttöä, 6 poikaa), lisäksi lahtelaisten arvioitiin kiroilevan enemmän (3 tyttöä). Kolme tyttöä oli havainnut eroja sanojen painotuksissa ja kaksi äänneiden kestossa. Kahdessa vastauksessa oli huomattu ympäristökuntalaisten puhuvan hitaammin ja rauhallisemmin (2 tyttöä) ja yhdessä arvioitiin lahtelaisten puhuvan ”stadilaisittain” ja ympäristökuntien nuorten vähän ”maalaisemmin” (tyttö). Lomakekyselyn vastaukset olivat siis samansuuntaisia kuin teemahaastatteluaineistossa esille nousseet huomiot.

6.3. Helsingin kielestä poimitaan slangisanastoa

Teemahaastattelussa hyödynnettiin haastateltavan luonnollisia yhteyksiä muiden alueiden puhujiin, esim. muualla Suomessa asuvia tuttavien ja sukulaisia (kysymys 4), ja pyydettiin haastateltavaa vertailemaan omaa puhekieltään näiden kieleen (kysymykset 5 ja 6). Kahdeksalla vastaajalla kymmenestä oli yhteyksiä **Helsinkiin** ja heidän kaikkien mielestä helsinkiläisten puhekielellä on vaikutusta myös lahtelaisten kieleen. Kieli on samanlaista ja erityisesti slangisanoja lainataan, vaikkakin niitä on helsinkiläisten kielessä enemmän:

Se [Helsinki] ol lähellä ja siks sil on vaikutusta (HAt5).

Lahtelaisnuoret ottaa nimenomaan Helsingistä vaikutteita ja siks se on aika lailla samallaista (HAp8).

Helsingistä otetaan malleja otetaan mallia omaan puheeseen. Se vaikuttaa samantapaiselta, mut niil on oma slangi ja lahtelaiset on enemmän yleiskielisempiä (HLt1).

Lahti on pikkuhelsinki, mut helsinkiläiset puhuu kuulin [cool]. Eniten eroja on varmaan sanastossa, helsinkiläisillä on se oma slangi mitä ne käyttää. (HAt6)

Kieles on stadin slangiin vaikutteita, otetaan lainasanoja ja tehdään niistä muunnoksia. Esimerkiks bussi on *dösä*. (HLt2.)

Vaikutusta on ainakil lahtelaisten sanastoon, mut Helsingissä on slangiä enemmän ja lahtelaisten slangiisanasto on tavallisempaa (HOt9).

Helsingissä on enemmän vanhoja ruotsista tulleita slangiisanoja, mutten ne puhuu samalla lailla ku lahtelaiset nuoret, lahtelaiset vaan ottaa helsingistä yleisimpiä slangiisanoja omaan puheeseen (HOt10).

Helsingiläisillä on enemmän slangisanoja mut enemmän niillä on yhteistä lahtelaisten nuorten puheen kanssa (HAp7).

Myös lomakehaastattelussa lahtelaisnuorten puhekieltä verrattiin helsinkiläiseen. Kysymyksessä numero 2 vastaajaa pyydettiin ympäröimään käsitystään (Samaa mieltä–Eri mieltä) vastaava numero (1–5) väitteeseen Lahtelaisnuoret puhuvat samalla

tavalla kuin helsinkiläisnuoret. Kysymykseen vastasivat kaikki 37 nuorta. Vastaukset on koottu taulukkoon 2.

Taulukko 2: Vastaukset väitteeseen Lahtelaisnuoret puhuvat samalla tavalla kuin helsinkiläisnuoret.

Vastaus	Salpausselkä			Mukkula			Yhteensä		
	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.
1 Samaa mieltä	-	-	-	-	1	1	-	1	1
2	1	1	2	1	-	1	2	1	3
3	3	2	5	2	3	5	5	5	10
4	3	6	9	5	2	7	8	8	16
5 Eri mieltä	3		3	2	2	4	5	2	7
Yhteensä	10	9	19	10	8	18	20	17	37

Pääosa vastaajista katsoi, että lahtelaisnuoret puhuvat eri tavalla kuin helsinkiläisnuoret, mikä on pitkälti samanlainen tulos kuin teemahaastattelussa saatu. Tyttöjen ja poikien vastauksissa ei ollut suurta eroa eikä myöskään eri koulujen välillä.

Kysymyksessä 9 vastaajilta tiedusteltiin, millaisia helsinkiläispiirteitä hän on havainnut lahtelaisnuorten puheessa. Kysymykseen vastasi 36 nuorta, näistä kaksi tyttöä vastasi, etteivät tiedä ja viisi vastaajaa (2 tyttöä, 3 poikaa) ei ollut havainnut mitään helsinkiläispiirteitä. Kolmen (2 tyttöä, 1 poika) mielestä lahtelaisnuorten puheessa ei ole helsinkiläisyyksiä. Lomakehaastattelussa, samoin kuin teemahaastatteluaineistossa, helsinkiläisvaikutukseksi katsottiin slangisanaston lainaaminen. Kahdenkymmenen kahden nuoren (14 tyttöä, 8 poikaa) mielestä lahtelaiset lainaavat helsinkiläisiltä nopeasti muuttuvaa slangisanastoa, joista mainittiin yksittäisinä esimerkkeinä *dösä*, *tsiigata* ja *hiffata*. Yksi poika oli havainnut lahtelaisten omaksuneen helsinkiläisten ”kovistelevan” puhetyylin ja yksi tyttö arvioi lahtelaisille siirtyväksi helsinkiläispiirteeksi ”isottelevan” puhetyylin. Vain yksi poika mainitsi lahtelaisten helsinkiläispiirteeksi lisääntyneen kiroilun. Kaksi tyttöä piti Helsingistä omaksuttuna piirteenä sanojen lyhentämistä ja muuntelua, esimerkiksi *mä*, *sä*, *yks* ja *Hesa*. Lomakeaineistosta nousseet esimerkit olivat luonteeltaan sellaisia yleisesti esille nousevia murre sanoja ja muotoja, jotka usein esiintyvät ei-lingvistien puhekieltä koskevissa arvioissa (ks. Mielikäinen 2005). Lomakekyselyn ja teemahaastatteluaineiston tulokset olivat pääosin samansuuntaiset.

6.4. Tampereella ja Turussa puhutaan murretta

Muilla Etelä-Suomen suurilla kaupungeilla kuin Helsingillä ei vastaajien mielestä juurikaan ollut vaikutusta lahtelaisnuorten puhekieleen. **Tampereelle** oli yhteyksiä seitsemällä haastatteluiden nuorella. Tampereella puhutaan vastaajien mielestä omaa murretta, joka poikkeaa lahtelaisnuorten puhekielestä. Eroiksi mainittiin mm. kansanlingvivistisistä tutkimuksista tuttu *vääntäminen* ja *venyttäminen (pitkittely)* (Mielikäinen 2005: 11–113).

Tampereella om murre, se on sellasta vääntämistä (HAp8).

Tampereella ne pitkittellee sanoja (HAp7).

Tampereella painotetaan ärrää, ei sillä ole isoja vaikutuksia Lahden kieleen (HLt1).

Tamperelaiset sanoo *nääs* (HOp10).

Tampereella sanotaan *nääs* ja *rario*, niill on myös painotusero, ne sanoo *Tampereelt* (HOt9).

Tampereella puhutaan hirveää murretta, *s-* ja *r-*kirjaimen käyttö on voimakasta ja sanoista tulee sillai kovia (HLt2).

Kyl tamperelaiset ja lahtelaiset puhuu erilaila, tamperelaiset puhuu murretta, ne sanoo esimerkiks että *Tampereem poikiem pairat*. (HAt6).

Mielikäisen (2005: 107) mukaan nuoret kiinnittävät helposti huomiota Tampereen puhekielen *r*:ään, ja edellä olevista esimerkeistä voidaan havaita, että myös lahtelaisnuoret olivat huomanneet Tampereen erilaisen *r*:n. Vastaukset kertovat, että haastateltavat huomasivat lahtelaisten ja tamperelaisten puhekielistä enemmän eroja kuin yhtäläisyyksiä. Kuitenkin yksi haastateltava katsoi yhdistäväksi piirteeksi, että *Mollemmat sylkevät puhetta* (HLt2). Tarkemmin haastateltava ei kuvannut, mitä hän sylkemisellä tarkoittaa, mutta esimerkissä käytetty *sylkeä*-verbi saattaa viitata aiemmista esimerkeistä havaittuun ilmiöön, että tamperelaiset painottavat ääniteitä tai sanoja voimakkaasti.

Lomakekyselyssä lahtelaisnuorten puheen tamperelaispiirteitä tiedusteltiin kysymyksessä 10. Vastaajat pitivät kysymystä vaikeana. Kolme nuorta (2 tyttöä, 1

poika) jätti vastaamatta ja seitsemän (5 tyttöä, 2 poikaa) vastasi, ettei tunne tampere-laispiirteitä. Neljä vastaajaa (2 tyttöä, 2 poikaa) ei ollut niitä havainnut ja yhdentoista (6 tyttöä, 5 poikaa) mielestä tamperelaispiirteitä ei ollut. Lomakekyselyn ja teema-haastattelun kysymysten sanamuodot poikkesivat jonkin verran toisistaan, mutta vas-tauksista tehdyt päätelmät tukevat toisiaan: tamperelaiset nuoret puhuvat eri tavalla kuin lahtelaiset. Tämän vahvistaa myös kyselyyn vastannut poika arviollaan *Lahte-lais- ja tamperelaisnuorten puhekielet ovat hyvin kaukana toisistaan*. Yhdistäviä piir-teitä löytyi vähän runsaammin lomakekyselystä kuin teemahaastatteluaineistosta : Kaksi vastaajaa (1 tyttö, 1 poika) kirjoitti lahtelaisten lyhentelevän sanoja samoin kuin tamperelaiset, kahden mielestä lahtelaiset puhuvat kohteliaammin (poika) tai reip-paammin (tyttö). Murteellisia puhekielen tamperelaispiirteitä oli lahtelaisilla havain-nut kuitenkin kahdeksan nuorta (4 tyttöä, 4 poikaa), mitä voidaan pitää teemahaastatteluaineistoon verrattuna runsaana. Esimerkkeinä mainittiin *nysse, mää, sää, lähretään, Lahes, kato ja nääs*. Mainitut sanat olivat luonteeltaan yleisiä ei-lingvisteille ominaisia murrehavaintoja (persoonapronominien pikapuhemuotoja, pai-kannimi, lähteä-verbi sekä Tampereelle ominaisia murre sanoja).

Haastatteluaineistossa viidellä haastateltavalla oli yhteyksiä **Turun** seudulle. Vertaillaan omaa puhekieltään turkulaisten nuorten kieleen lahtelaisnuoret havaitsivat vain eroja. Toisaalta turkulaisten katsottiin puhuvan lyhyemmin ja nopeammin kuin lahtelaiset, mutta toisaalta heidän arveltiin käyttävän myös kiertoilmauksia, jotka puuttuvat suoruutta suosivilta lahtelaisilta :

Turussa on vaikutteita Helsingistä, mutta se on lipevämpää ja Lahden murre on jurompaa (HLt2).

Turkulaisilla on omanlaisensa konditionaali ja kiertoilmauksia, lahtelai-set sanoo suoraan ja nopeammin (HLt1).

Turussa ja Porissa puhutaan omaa Länsi-Suomen murretta ja niiss sanat on lyhyitä (HA5).

Edellä olevassa esimerkissä viitattiin myös siihen muistakin tutkimuksista tuttuun ilmiöön, että turkulaisten katsotaan puhuvan murretta. Samaa arveli haastateltu tyttö ilmaisullaan *Turkulaisilla on ehkä murre* (HA6). *Vääntäminen* esiintyi myös turku-

laisiin liittyen, samoin Tampereelta tuttu murrekana *nysse: Turkulaiset vääntävät nysseä* (HAp7).

Lomakekyselyssä ei vertailtu lahtelaisnuorten puhetta turkulaiseen.

6.5. Murteellinen muu Suomi

Vertaillessaan omaa puhekieltään muualla Suomessa asuvien kieleen (kysymykset 4, 5 ja 6) haastateltavat huomasivat vain eroja. Mitä kauemmaksi Lahdesta edettiin, sitä enemmän oma kieli erottui muiden käyttämästä murteesta, esimerkiksi *Joillaki radikaaleilla murteilla ei kyl oo mitääv vaikutusta lahtelaisten kieleen* (HLt2). Radikaaleiksi murteiksi haastateltava oli tässä yhteydessä nimennyt Itä-Suomen puhekielen.

Jyväskyläläiset nuoret puhuvat haastateltavien mielestä enemmän ja käyttävät runsaammin kiro sanoja kuin lahtelaiset:

Jyväskyläläiset on kovia puhumaan, ne puhuu enemmän ku lahtelaiset ja ne myös kiroilee enemmän (HAp8).

Itä-Suomessa asuvien nuorten puhetta pidettiin lahtelaista murteellisempänä:

Siel [Juuassa] puhutaam murretta, niil om pitkiä sanoja ku ne sillai venyttää niitä sanoja (HAt5).

Sotkamossa kaikki puhuvat karjalam murretta (HAt6).

Lappeerrannassa puhutaam murretta, ne sanoo *mie sie myö* (HOt9).

Kuten edellä olevassa esimerkissä, myös seuraavissa kiinnitettiin huomiota persoonapronominien murteellisiin pikapuhemuotoihin:

Lappeerrannassa sanotaan *mie* ja *sie* (HKp10).

Karjalaiset kaverit sanoo *mie*, lahtelaiset taas että *mä*, Lappeerrannassa painotetaan *ii*:tä enemmän (HLt1).

Lappeerrantalaiset sanoo *mie* mut muuten niidem puhe on tavallista (HLp4).

Muistakin ei-lingvistien mainitsemista murrepiirteistä tuttu *vääntää*-verbi ja *pitkittely* liitettiin myös itäsuomalaisten puheeseen:

Kainuussa vänjetääm puhetta, ne niin ku pitkittellee sanoja (HAp7).

Murretta matkittiin leikkien äänneasuilla, mikä myös on tavallista, kun ei-lingvistit kuvailevat muiden puhetta (Mielikäinen 2005: 103):

Kotkalaiset sanoo että *mennään jonnee*, tai että *minnee mennään* (HLp3).

Sanastoa poimitaan omaan puhekieleen vähemmän kuin esimerkiksi helsinkiläisiltä, ja sanaston omaksumiseen tarvitaan henkilökohtainen kontakti alueen puhekieleen:

Ja kuñ käy Varkaudessa, sielt tarttuu sanoja omaan, puheeseen (HAp7).

Ei oo väliä mistä päin sanastotuliaisia tuodaan, mutta ne tarttuu (HOt10).

Edettäessä vertailemaan lahtelaisnuorten puhekieltä **pohjoissuomalaisten** puheeseen haastateltavat tekivät samankaltaisia havaintoja kuin itäsuomalaisista. Muiden puhetta pidettiin murteellisena ja huomiota kiinnitettiin persoonapronominien pikapuhemuotoihin ja kiroiluun:

Pohjois-Suomessa on oma murre, ne sanoo *mie* ja *sie*, ja Oulussa on kans oma murre (HAt5).

Käytös on parempaa ja kiroilu vähenee mitä pohjoisempaan mennään, vaikka Ouluun tai Lappiin (HAp8).

Lappilaiset puhuu enemmän murretta ja käyttää kiro sanoja (HLp3).

Koska Pohjois-Suomessa on pitkät välimatkat, haastateltava arveli lappilaisten käyttävän yhteisöllisyyden ylläpitoon muita enemmän sähköisiä välineitä, minkä hän katsoi vaikuttavan myös Lapin nuorten puheeseen:

Siel [Lapissa] on enemmän me-heijkeä, ne käyttää tsättejä [chatteja] enemmän ja se vaikuttaa myös puhekieleen (HLp3).

Esille nousi myös arvio, joka tukee käsitystä nuorten puhekielen yhtenäistymisestä:

Oulussa ei puhuta murretta, ei siinä o mitään eroa lahtelaisten kieleen, nuoret puhuu silläkin slanjia (HAt6).

Lomakekyselyssä ei vertailtu lahtelaisnuorten puhekieltä muualla Suomessa asuvien kieleen.

6.6. Alueellisen tarkastelun yhteenvetoa

Alueellisessa tarkastelussa kiinnitin huomiota siihen, että haastateltavat luonnehtivat muiden alueiden puhekieltä yleensä neutraalisti siten, että he kertoivat muualla puhutun kielen eroista, mutta eivät mitenkään arvottaneet muiden puhetta hyväksi tai huonoksi. Mielikäisen (2005: 113) mukaan tutkimuksissa on toisinaan ilmaistu emotionaalisia tai arvottavia asenteita, mutta tässä aineistossa niitä ilmeni vain yksittäisinä esimerkkeinä. Ympäristökuntalaisia pidettiin jonkin verran maalaisina ja toisaalta taas helsinkiläiskieltä ihannoitiin jonkin verran mallinantajana.

Ympäristökuntien nuoret puhuvat suurimman osan mielestä samalla lailla kuin lahtelaiset. Kun tarkastelua laajennettiin, oli havaittavissa, että Helsingillä on lahtelaisnuorten mielestä vaikutusta heidän kieleensä, sillä siellä asuvilta nuorilta otetaan mielellään slangisanoja omaan puheeseen. Muualla Suomessa asuvilta sen sijaan mallia ei oteta. Muualla puhutaan vastaajien mielestä usein murretta ja omaa kieltä pidetään normaalina puheena.

Aineistoista poimituista esimerkeistä voidaan havaita, että monin paikoin muiden paikkakuntien puhekieltä luonnehditaan sanoilla *vääntää* tai *venyttää* (*pitkittelee*). Tämä on tullut ilmi myös Mielikäisen (2005: 111–113) tekemissä havainnoissa, ja hän pitääkin näitä niin tavallisina ilmauksina, että niillä on jo kansanlingvistisen termin luonnetta.

7. SOSIAALINEN NÄKÖKULMA

7.1. Asenteet syntyvät sosiaalisessa ympäristössä

Asenteet eivät ole synnynnäisiä, ne opitaan lapsen ja nuoren sosiaalistumisprosessissa, jossa kielellä on keskeinen asema. Yksilö omaksuu kielenkäyttöön liittyvät mallit, arvot ja asenteet monelta eri taholta, esimerkiksi vanhemmilta, suvulta, koulusta, työstä, ystäviltä ja mediasta. (Andersson 2001: 30; Mielikäinen – Palander 2002: 88.) Kieleyhteisö säätelee pitkälti sen, millaisia yksilön asenteet ja mielipiteet ovat (Orpana 1988.)

Tutkimuksessani halusin tietää, miten haastateltavien mielestä lahtelaiset nuoret toisaalta samaistuvat toisaalta erottautuvat puheen avulla muista lahtelaisista kielenkäyttäjryhmistä. Tarkastelun kohteeksi valitsin lähinnä kaveripiirin, omat vanhemmat ja muut, vieraat aikuiset. Tässä yhteydessä katsottiin myös, eroavatko tyttöjen ja poikien käyttämä kieli toisistaan sekä millaisia kollektiivisia vaikutuksia puheella voi olla. Sosiaalisessa tarkastelussa pohditaan lisäksi, miten media, kännykkäkulttuuri, sähköposti yms. vaikuttavat haastateltavien mielestä lahtelaisten nuorten puheeseen.

7.2. Tyttöjen ja poikien vertailua

Tarkastellessaan teemahaastatteluissa (kysymys 7) tyttöjen ja poikien puhekieltä ja sen piirteitä haastateltavat olivat tavallisesti sitä mieltä, että suuria eroja tyttöjen ja poikien välillä ei esiinny:

Tytöt ja pojat puhuu samalla lailla (HOp10).

Eroja pohdittaessa tytöt arvioitiin pinnallisiksi ja pojat asiallisiksi, mikä näkyy haastateltavien mukaan myös kielen ja puheen tasolla, niin että tytöt lörpöttelevät ja pojat puhuvat asiallisen lyhyesti:

Pojat puhuu lyhyesti ja asiallisesti, tytöt löpöttelevät, vanhemmat tytöt löpöttelee vielä enemmän kuin nuoremmat (HLp3).

Tyttöjen kieli on köyhää, koska sisältökieli on köyhää (HLp3).

Monia tyttöjen ja poikien puhekielen eroja on käsitelty jo aiemmin tässä tutkimusraportissa. Luvussa 5.1. tarkasteltiin puheen aihetta ja sisältöä. Tällöin havaittiin, että koska tyttöjen ja poikien puheenaiheet eroavat, myös heidän käyttämänsä sanasto on usein erilaista. Kiroiluun kiinnitettiin teemahaastattelussa paljon huomiota ja katsottiin tyttöjen kiroilevan aiempaa enemmän ja nuorempina. Suhtautuminen kiroiluun vaihtelee enemmän muun sosiaalisen ryhmän kuin sukupuolen perusteella, kaikki nuoret eivät kiroile, mutta sekä tytöt että pojat käyttävät kiro sanoja. Puheen nonverbaaleja piirteitä käsiteltiin luvussa 5.5. Tyttöjen arveltiin puhuvan poikia nopeammin ja korkeammalta.

Lomakekyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan väitettä Lahtelaiset tytöt puhuvat samalla tavalla kuin pojat (kysymys 4). Vastausten jakauma on koottu taulukkoon 3.

Taulukko 3: Vastaukset väitteeseen Lahtelaiset tytöt puhuvat samalla tavalla kuin pojat.

Vastaus	Salpausselkä			Mukkula			Yhteensä		
	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.
1 Samaa mieltä	1	4	5	4	4	4	5	4	9
2	8	4	12	2	2	4	10	6	16
3	1		1	2	3	5	3	3	6
4		1	1	2	2	4	2	3	5
5 Eri mieltä					1	1		1	1
Yhteensä	10	9	19	10	8	18	20	17	37

Pääosa vastaajista arvioi, että lahtelaiset tytöt ja pojat puhuvat samalla tavalla, mikä on jonkin verran vahvemmin samankaltaisuutta puoltava tulos kuin teemahaastattelussa, jossa erot nousivat selvemmin esille. Salpausselän vastaajat olivat enemmän tätä mieltä; mukkulalaisten vastaukset jakautuivat tasaisemmin eri luokkiin.

Lomakekyselyssä tiedusteltiin myös, miten lahtelaistyttöjen ja poikien puhekieli eroaa toisistaan (kysymys 12). Kysymykseen vastasivat kaikki 37 informanttia. Neljäntoista vastaajan (7 tyttöä, 7 poikaa) mielestä kieli eroa juuri mitenkään, lisäksi neljä (3 tyttöä, 1 poika) arvioi, että vain puheen aiheet ja niiden myötä sanasto vaihte-

livat. Kiroiluun kiinnitti huomiota yksitoista vastaajaa, näistä kahden (1 tyttö, 1 poika) mielestä tytöt kiroilevat poikia enemmän ja yhdeksän (5 tyttöä, 4 poikaa) arvioi poikien käyttävän kirosanoja tyttöjä runsaammin. Kahdeksan vastaajaa (5 tyttöä, 3 poikaa) katsoi tyttöjen puhuvan huolitellumpaa kirjakieltä ja poikien käyttävän enemmän slangia, mutta joukossa oli myös vastakkainen mielipide, jonka mukaan tytöt puhuvat enemmän slangia (tyttö). Muita yksittäisiä arvioita olivat:

Pojat pyrkii puhumaan omalla suljetulla kielellä (poika).

Tytöt lirkuttelevat toisille tytöille (tyttö).

Tyttöjen puheen seassa on hirveästi naurua (poika).

Tytöt sössöttävät enemmän (poika).

Tytöt sekoittavat *a:t* ja *ä:t* keskenään (poika).

Tytöt eivät ota TV:stä niin paljon sanoja (poika).

Vastaajilta tiedusteltiin lisäksi, millaiset sanat/sanonnat ovat ominaisia lahtelaistytöille (kysymys 13) ja lahtelaispojille (kysymys 14). Kaksikymmentäkaksi luetteli tyttöjen puhekielen piirteitä ja kaksikymmentäkuusi poikien. Aineistosta esille tulleet sanat on kerätty taulukoksi liitteeseen 2. Yleisesti voidaan sanoa, että molemmilla esiintyy tavallisimpia kirosanoja, mutta pojilla niitä on vähän enemmän. Esimerkkiaineisto kuvastaa hyvin nykyistä nuorisokulttuuria, sanastossa näkyvät sukupuolten väliset erot puheenaiheissa, mutta yhteisiäkin sanoja ja sanontoja on paljon. Tältä osin esimerkit tukevat kysymyksessä 12 esille tulleita tyttöjen ja poikien puhekielen ominaisuuksia. Tyttöjen kohdalla slangisanoja on lueteltu poikia enemmän, mutta vastaajien pienen määrän vuoksi ei voi sanoa, että he keksisivät tai käyttäisivät niitä poikia enemmän.

Sekä teemahaastatteluissa että lomakekyselyissä tulokset kertovat tyttöjen ja poikien kielestä samaa. Eroja tyttöjen ja poikien kielessä ei juuri esiintynyt. Kiroilua koskevissa arvioissa oli tapahtunut muutos. Aikaisemmin toteutetussa lomakekyselyssä katsottiin, että pojat kiroilevat tyttöjä enemmän, kun taas teemahaastatteluissa arveltiin sekä tyttöjen että poikien kiroilevan paljon.

7.3. Kaveripiirin vaikutus

Teemahaastatteluiissa nuorilta kysyttiin, kuinka kaveripiiri vaikuttaa nuorten puhekielen (kysymys 8). Kavereiden kanssa juttelu lienee nuorille tärkeää. Vain yksi haastateltava kertoi, ettei puhu paljon kavereiden kanssa:

Suomalaiseen tapaan mä em puhu hirveesti kavereiden kaa (HLp3).

Kaveripiirissä puhutaan vapaammin kuin muualla:

Kaveripiirissä puhutaan rennosti (HLt1).

Kaveripiirissä puhutaan törkyä, sanotaan mitä suuhun tulee (HLp4).

Kavereitten kanssa puhutaan vapaammin (HA6).

Haastateltavat kiinnittivät huomiota myös sanastollisiin piirteisiin, esimerkiksi slangin käyttöön:

Kaveripiirissä puhutaan omaa slangia (HAp8).

Kaveripiiri on uusien sanojen keksimis- ja välittämipaikka:

Kaveripiirillä on oma sanasto, esimerkiksi yhdistämällä *nenä* ja *huuli* saadaan *nehu*. Se tarkoittaa nenän ja huulen välistä aluetta (HOt9).

Kaveri keksii sanonnan ja sit se laajenee (HLt1).

Lomakekyselyssä ei tarkasteltu kaveripiirin vaikutusta lahtelaisnuorten puheeseen.

Kaveripiiri vaikuttaa nuoren kielenkäyttöön, sillä halutaan ennen kaikkea osoittaa omaan ryhmään kuuluvaa yhteenkuuluvaisuutta, tästä enemmän jäljempänä luvussa 7.6.

7.4. Vanhempien vaikutus

Teemahaastatteluiissa kysyttiin (kysymys 9), puhuvatko lahtelaiset nuoret ja vanhemmat samalla tavalla. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että kiroilua ja slangisanoja lukuun ottamatta nuoret ja vanhemmat puhuvat Lahdessa samalla tavalla:

Lahtelaisnuoret ja vanhemmat puhuvat samalla tavoin (HA5).

Vanhempien puhekieli on Lahdessa samallaista nuorten kanssa (HAp5).

Ei nuorten ja vanhempien puheen välillä oo muuta eroa ku ehkä vähän jotain pieniä, sanontatavoissa (HL1)

Haastateltavien mielestä nuoret käyttävät enemmän slangia ja kiroilevat ja vanhemmat puhuvat yleis- tai kirjakieltä ja käyttävät sivistyssanoja:

Nuoret käyttää slangia ja vanhemmat puhuu normaalisti (HA6).

Vanhemmat ei kiroile, mut nuoret kiroilee. Nuoret käyttää vähän väliä kiro sanoja. (HA6)

Vanhemmat puhuu kirjakieltä (HA6).

Aikuiset käyttää sivistyssanoja (HL3).

[Nuorten ja vanhempien] slangisanastossa on ikäeroja, nuoret käyttää enemmän ku vanhemmat (HO10).

Haastateltavat arvioivat puhekielen mallien suuntaa. Arviot vaihtelivat. Yleinen mielipide oli, että nuoret eivät ota mallia vanhempien kielestä, vain yhdessä esimerkissä arvioitiin, että sekä nuoret että vanhemmat lainaavat toisiltaan:

Vanhempien ja nuorten lainaussuhde toimii molemmin puolin, molemmat lainaa sanoja ja sanontoja (HO9).

Muutoin nuoret eivät katsoneet ottavansa vaikutteita vanhempien kielestä. Toisaalta arvioitiin, etteivät vanhemmatkaan matki nuorten puhetta:

Ei vanhemmat ota malleja nuorten kielestä (HO10).

Koska nuoret haluavat myös kieleltään erottautua aikaisemmista sukupolvista, haastateltava saattoi jopa harmistua, jos vanhemmat alkavat liikaa jäljitellä nuorten puhetyyliä:

Aikuiset haluaa puhua kuin nuoret vaik niidem pitäis olla arvokkaita vanhoja (HLp3).

Myös vanhempien puhetta tarkasteltaessa kiinnitettiin huomiota sanastoon. Joidenkin haastateltavien mielestä vanhemmat lainaavat nuorilta muotisanoja:

Äiti ja isä ottaa vaikutteita nuorilta, ne voi esimerkiks sanoo et *sikakiva* tai *sairaan kiva* (HAt6).

Lomakeaineiston kolmannessa kysymyksessä vastaajia pyydettiin ympäröimään käsitystään vastaava numero väitteeseen Lahtelaiset nuoret puhuvat samalla tavalla kuin vanhempansa. Kaikki 37 nuorta vastasivat kysymykseen, vastaukset on koottu taulukkoon 4.

Taulukko 4: Vastaukset väitteeseen Lahtelaiset nuoret puhuvat samalla tavalla kuin vanhempansa.

Vastaus	Salpausselkä			Mukkula			Yhteensä		
	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.
1 Samaa mieltä	1		1				1		1
2	1	2	3	3		3	4	2	6
3	4	3	7		1	1	4	4	8
4	3	2	5	2	5	7	5	7	12
5 Eri mieltä	1	2	3	5	2	7	6	4	10
Yhteensä	10	9	19	10	8	18	20	17	37

Mukkulalaisten vastaajien mielestä lahtelaisnuoret puhuvat eri tavalla kuin vanhempansa, salpausselkäläisten vastaukset jakautuivat tasaisemmin eri luokkiin, mutta heidänkin keskimääräinen mielipiteensä oli enemmän eri tavalla puhumisen puolella.

Lomakeaineiston tulokset olivat samansuuntaisia kuin teemahaastatteluntulokset. Yli puolet vastanneista oli sitä mieltä että nuoret ja vanhemmat puhuvat eri tavalla (11 tyttöä, 11 poikaa). Neljän vastaajan mielestä vanhemmat puhuvat yhä enemmän samaa kieltä kuin nuoret, mutta sen katsottiin vaihtelevan perhekohtaisesti (3 tyttöä, 1 poika). Yleiseksi eroksi mainittiin, että vanhemmat puhuvat enemmän kirjakieltä ja nuoret puhekieltä (8 tyttöä, 4 poikaa). Viidentoista vastaajan mielestä nuorten ja vanhempien kieli eroaa sanastotasolla. Nuoret käyttävät enemmän slangia

ja kirosanoja kuin vanhemmat (7 tyttöä, 8 poikaa). Lisäksi viisi vastaajaa arvioi, että vanhemmat eivät *lyhentele ja muuntele sanoja* yhtä paljon kuin nuoret (4 tyttöä, 1 poika). Muina yksittäisinä eroina mainittiin myös vanhempien käyttämä murre (poika) ja se, että nuoret puhuvat nopeammin kuin vanhemmat (2 tyttöä).

7.5. Median vaikutus

Teemahaastattelun kysymyksessä 10 tiedusteltiin, vaikuttaako media (lähinnä TV, radio, elokuvat) lahtelaisnuorten puhekieleen. Jotkut haastateltavat olivat sitä mieltä, että medialla ei ole vaikutusta:

Ei sillä [medialla] ole vaikutusta (HLp4).

Ei media vaikuta (HAp7).

Tavallisimmin oltiin kuitenkin sitä mieltä, että medialla ja varsinkin sähköisellä medialla on vaikutusta *Kyllä media vaikuttaa* (HAt6).

Yhden haastateltavan mielestä radion ja television merkitys puhekielen vaihteluun on vähentynyt *Radio ja telkka ov vaikuttaneet aikasemmin, mut enää niill ei oo uutta vaikutusta* (HLp3). Muidenkaan haastateltavien mielestä radio ei vaikuta nuorten puheeseen, mutta televisiosta poimitaan ennen muuta muotisanoja ja -sanontoja:

Radio ei kyl vaikuta (HAt5).

Ei kai radiolla ole vaikutusta, mä kuuntelen sieltä vaan musiikkia (HAt6).

Viihdeohjelmista ja hitti elokuvista otetaan sanoja ja sanontoja, esimerkiksi Häjyistä [elokuva] *perkeles* (HAp8).

Niistä [tv-sarjoista] otetaan malleja, vaikka jotain muoti-ilmasuja ja sanontoja (HLt1).

Tv-sarjoista otetaan sanoja ja sanontoja, esimerkiksi Pulkkisesta [tv-sarja] tuli kai toi *härkä* ja *helmi* (HOt9).

Sarjoista imetään sanoja (HLt2).

Suomalaissarjoista niinku esimerkiksi Salatuista elämistä otetaan sanoja (HA6).

Kuten edellä olevista esimerkeistä voidaan havaita, poimittava sanasto on usein suomenkielistä, mutta myös englannin kielen sanoja siirtyy televisiosta nuorten puheeseen:

Niistä tarttuu englanninkielisiä lainasanoja (HLp3).

Sarjoista ja elokuvista otetaan sanoja englannista (HA5)

Jotkut haastateltavat olivat huomanneet, että media välittää helsinkiläis- ja tampere-laisvaikutteita. Myös tällöin lainataan lähinnä sanoja:

Ne on linkki Tampereen ja Helsingin puhetyyliin (HLt2).

Tv tuo helsinkiläisiä sanoja (HOp10).

Lomakehaastattelun kysymyksessä numero 5 vastaajia pyydettiin arvioimaan väitettä Radio- ja televisio-ohjelmat vaikuttavat lahtelaisnuorten puhekieleen ympyröimällä käsitystään vastaava numero. Vastaukset on koottu taulukkoon 5.

Taulukko 5: Vastaukset väitteeseen Radio- ja televisio-ohjelmat vaikuttavat lahtelaisnuorten puhekieleen.

Vastaus	Salpausselkä			Mukkula			Yhteensä		
	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.	Tytöt	Pojat	Yht.
1 Samaa mieltä	1	1	2		4	4	1	5	6
2	6	1	7	6	3	9	12	4	16
3	2	4	6	4	1	5	6	5	11
4	1	1	2				1	1	2
5 Eri mieltä		2	2					2	2
Yhteensä	10	9	19	10	8	18	20	17	37

Vastaajien mielestä radio- ja televisio-ohjelmat vaikuttavat lahtelaisnuorten puhekieleen. Tätä mieltä olivat erityisesti mukulalaiset vastaajat, Salpausselän nuorten vastaukset jakautuivat laajemmin eri luokkiin. Tytöt katsoivat poikia vahvemmin, että medioilla on vaikutusta heidän puhekieleensä.

Lomakkeen kysymyksessä 15 tiedusteltiin, miten radio- ja televisio-ohjelmat vaikuttavat lahtelaisnuorten puhekieleen. Kysymykseen jätti vastaamatta kaksi nuorta,

neljän vastaajan mukaan niillä ei ole mitään vaikutusta. Myös lomakeaineistoon vastanneiden mielestä radio- ja televisio-ohjelmat vaikuttavat lahtelaisnuorten puhekieleen (13 tyttöä, 9 poikaa). Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että niistä omaksutaan puhekieleen uusia, usein humoristisia sanoja ja sanontoja (14 tyttöä, 10poikaa). Esimerkkeinä mainittiin mm. *Hokasit sä?* Team Ahma –viihdeohjelmasta (tyttö). Kahden vastaajan mielestä pojat omaksuvat tällaista ainesta tyttöjä enemmän (1 tyttö, 1 poika). Kaksi vastaajaa arvioi, että televisio ja radio lisäävät kirosanojen käyttöä (1 tyttö, 1 poika). Kahden tytön mielestä englanninkieliset ohjelmat tuovat nuorten puhekieleen vieraita vaikutteita.

7.6. Uudet sähköiset viestimet

Teemahaastatteluissa haastateltavilta kysyttiin myös ns. uusien viestimien, esimerkiksi tekstiviestien ja sähköpostin, vaikutusta lahtelaisnuorten puhekieleen (kysymys 11). Kolmen vastaajan mielestä niillä ei ole puhekieleen mitään vaikutusta:

Sähköposti ei kyl puheeseen vaikuta eikä kyl kännykkäkään (HAt5).

Kännykällä tai sähköpostilla ei oo vaikutusta (HOp10).

Kännykkä ja sähköposti ei puheeseen vaikuta (HLt1).

Yleensä katsottiin, että nämä viestimet lyhentävät myös tuomalla siihen lyhenteitä:

Kännykän tekstiviestit tuo lyhenteet myös puheeseen, esimerkiks vaikka *kape* [kaupunki] (HAt6).

Kännykän nopeus siirtyy puheeseen, esimerkiks tekstiviestien lyhenteet siirtyy, sanotaan vaik *esim* tai *mahd* (HLp3).

Sähköpostista ja tekstiviesteistä siirtyy kaikellaisia lyhenteitä, sanotaan vaikka *tod*, *esim*, *EVVK* tai *EVM* (HOt9).

Tekstiviesteistä voi siirtyä lyhenteitä puhekieleen (HAp7).

Yksi haastateltavan mielestä matkapuhelin vaikuttaa poikien puheeseen siten, että pojat omaksuvat tekstiviestien lyhenteitä puheeseensa tyttöjä enemmän:

Siks kun ne pojat on asiallisempii ja ne puhuu lyhyemmin ni siks ne käyttää enemmän kännykän lyhenteitä myös puheessa (HLp3).

Lomakekyselyssä ei vastaajilta tiedusteltu, kuinka matkapuhelin tai sähköposti vaikuttaa puheeseen.

Lahtelaisnuorten mielestä henkilökohtaisilla sähköisillä viestimillä ei siis ollut paljokaan vaikutusta heidän puhekieleensä. Ainoastaan tekstiviestien lyhenteet saattavat siirtyä myös puheeseen.

7.7. Puhekielen kollektiivinen luonne

Haastateltavilta kysyttiin, luovatko lahtelaisnuoret puhekielen avulla yhteenkuuluvuuden tunnetta ja me-henkeä (kysymys 12). Kahden haastateltavan mielestä lahtelaisnuorten puhekieli ei eroa muiden käyttämästä kielestä niin paljon, että sillä olisi kollektiivista luonnetta:

Ei siinä oo niin suuria eroja et se lois mitään me-henkeä (HLp3)

Ei kielellä oo vaikutusta yhteenkuuluvuuteen (HLp4).

Yleisemmin oltiin kuitenkin sitä mieltä, että puhekielen avulla luotiin ryhmän sisäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta:

Kyllä vois sanoo et lahtelaisnuorilla on oma kieli tai ainaki tyyli ja sil tehdään sitä me-henkee (HAt5).

Kyl kielel tehdään me-henkee (HAt6, HAp7).

Kyl kieli luo yhteenkuuluvuutta (HOt9).

Vastauksena kysymykseen, luovatko lahtelaisnuoret puhekielen avulla yhteen kuuluvuuden tunnetta, viitattiin poikien käyttämän kielen kollektiiviseen luonteeseen. Varsinkin poikien arveltiin siis käyttävän kieltä yhteenkuuluvuuden ylläpitämiseen:

Yhteenkuuluvuutta ei oo ulkopaikkakuntiin nähden, mut varsinkim pojilla on jengifiiilistä (HLt2).

Kyl me-henkee on mum mielestä on, pojat varsinki on keskenään hesalaisia (HA6).

Kysymyksenasettelu saattoi vinouttaa vastausta poikien suuntaan siksi, että sanat *yhteenkuuluvuus* ja *me-henki* saatetaan mieltää juuri poikiin liittyviksi. Pojat liikkuvat enemmän ryhmissä, kun taas tytöt muodostavat tavallisimmin ystävyyspareja.

Millaisten kielenpiirteiden katsottiin vaikuttavan yhteenkuuluvuuden tunteen syntymiseen? Kuten jo edellä on todettu, lahtelaisnuoret pitävät omaa kieltään samantaisena kuin muuallakin ja siksi alueellisesti erottaviin oman kielen morfologisiin piirteisiin ei kiinnitetä huomiota. Näin ei myöskään muodostu alueellista yhteenkuuluvuutta. Kun kollektiivista me-henkeä luodaan sosiaalisesti, korostuu yhteinen sanasto yhteenkuuluvuuden tunteen ylläpitäjänä:

Kun joku keksii pienessä kaveripiirissä sanonnan niin sitä aletaan sitä käyttää ja siit tulee sit niiden oma juttu (HLt1).

No just se kaveripiirin oma sanasto luo sitä yhteenkuuluvuutta (HOt9).

Yhteenvetona voidaan todeta, että haastattemieni lahtelaisnuorten mielestä puhekielillä ja varsinkin sen omaperäisellä sanastolla on ryhmän yhteisöllisyyttä lisääviä vaikutuksia. Yhteenkuuluvuutta koetaan enemmän sosiaalisesti, oman pienen kaveripiirin sisällä, kuin alueellisesti, suhteessa muiden paikkakuntien nuoriin.

Lomakekyselyssä ei kysytty puhekielen kollektiivisista vaikutuksista.

7.8. Sosiaalisen tarkastelun yhteenvetoa

Tarkasteltaessa lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä asenteita sosiaalisesta näkökulmasta havaittiin, että kavereiden kanssa nuoret puhuvat vapaammin kuin vanhempien tai muiden aikuisten seurassa. Yhteenkuuluvuutta luodaan lähinnä yhteistä sanastoa kehittämällä.

Tyttöjen ja poikien välillä havaittiin eroja lähinnä vain kirosanonjen suosimisessa, mutta muutoin katsottiin, että lahtelaiset tytöt ja pojat käyttävät samanlaista kieltä. Haastateltavat arvelivat että pojat kiroilevat vielä toistaiseksi tyttöjä enemmän, mutta erot ovat tasoittumassa, kun tytötkin ovat alkaneet kiroilla entistä enemmän.

Haastateltavien mielestä vanhempien ja nuorten kielenkäyttö on viime vuosina lähentynyt, mutta suurin osa katsoi, että nuoret ja vanhemmat puhuvat edelleen eri tavalla. Nuoret käyttävät enemmän slangia ja kiro sanoja kuin vanhempansa, jotka taas puhuvat kirjakieltä ja käyttävät sivistyssanoja.

Media vaikuttaa nuorten puheeseen niin ikään sanaston tasolla. Elokuvista ja TV-sarjoista poimitaan muotisanonja ja -ilmauksia. Televisio vaikuttaa lahtelaisen nuorison puhekieleen enemmän kuin radio. Lahtelaisnuorten mielestä matkapuhelin tai sähköposti ei juuri vaikuta heidän puheeseensa, muutoin kuin tuomalla siihen joitakin lyhenteitä.

Puhekielellä luodaan haastateltavien mielestä pienen kaveripiirin yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tässäkin yhteisellä, itse keksityllä sanastolla on suuri merkitys.

8. METODIN ARVIOINTIA JA VERTAILUA

Tutkimukseni perustuu teemahaastatteluihin, jotka tein lahtelaisille eri koulumuotoja edustaville nuorille. Haastattelujen tiedot tallensin paitsi ääninauhoille myös miellekarttoihin, joiden keskelle merkitsin haastattelun aiheen ”Lahtelaisnuorten puhekieli”. Haastattelu eteni siten, että esitin laatimani haastattelurungon etukäteen muotoillut kysymykset haastateltavalle siinä järjestyksessä, kuin ne luontevasti nousivat esiin ja tiivistin vastaukset muutamien sanojen miellekarttaan. Kartta toimi hyvin keskustelun jäsentäjänä ja havainnollistajana, kun molemmat osapuolet koko ajan näkivät, mistä oli jo puhuttu. Koska miellekartan laatiminen oli käytännöllistä puuhaa, uskon, että se myös vapautti haastattelun ilmapiiriä ja siten edesauttoi luottamuksellisen suhteen syntymistä minun ja haastateltavan välille.

Haastattelujen jälkeen täydensin karttoja ääninauhoilta, koska muutoin aineisto ja varsinkin vastausten sanamuodot olisivat jääneet epäselviksi ja antaneet ehkä väärän kuvan asiasta. Kartoille tallensin vain haastateltavan vastaukset, en esittämiäni kysymyksiä, sillä olin yrittänyt haastattelun aikana pitäytyä etukäteen muotoilemissani sanamuodoissa. Kartoille olin jo haastattelujen aikana merkinnyt aihepiirit, ja oletan, että esittämäni kysymykset silloin ilmenevät näistä merkinnöistä. Mahdollisten tarkentavien kysymysten vaikutus vastauksiin jää tässä yhteydessä huomiotta, mitä voidaan pitää käyttämäni menetelmän heikkoutena.

Vertailuaineistona käytin samasta aiheesta proseminaaria varten keräämäni lomakekyselyä. En havainnut ratkaisevia eroja tutkimustuloksissa. Uskon, että vaikka haastatteluaineisto onkin suppea, vastaukset ovat syvempiä kuin lomakekyselyssä, koska vastauksia voi haastattelutilanteessa pyytää heti tarkentamaan. Kasvokkain tehty haastattelu tallentaa vastaajan haastateltavan puheessaan käyttämät sanamuodot, toisin kuin lomakeaineisto, jossa vastaukset ovat pääosin kirjoitettua kieltä. Puhekielen tutkimuksissa tällä saattaa olla merkitystä, vaikkei tutkimuksen kohteena varsinaisesti olisikaan vastaajan kieli.

Yleensä kasvokkain tehdyt haastattelut ovat raskaita purkaa, koska nauhat täytyy litteroida, jotta aineistoa voi järjestelmällisesti analysoida. Käyttämäni mielle-

karttamenetelmä helpottaa tätä vaihetta, sillä karttoihin tallennetaan vain olennaiset asiat. Jos tutkimuksen tavoitteena on vain haastattelujen asiasisällön tutkiminen eikä huomiota tarvitse kovin paljon kiinnittää tarkkoihin sanamuotoihin, miellekartat saattavat riittää tallennusmenetelmäksi. Yksin niihin en kuitenkaan lähtisi luottamaan, sillä usein asiasisältöön vaikuttaa paitsi se, mitä sanotaan, myös se, miten sanotaan. Siksi on tärkeää täydentää haastattelutilanteessa tehtyjä karttoja nauhoitetulla aineistolla. Erityisen tärkeää arvelisin sen olevan asenteiden tutkimuksessa, sillä vastaajan käyttämät sanamuodot saattavat kertoa asenteista sellaistaakin tietoa, jota vastaaja ei itsekään tiedosta. Tässä tutkimuksessa en ensisijaisesti lähtenyt tekemään päätelmiä puhujalle itselleen tiedostamattomista asioista, ja siksi katson, että miellekarttaan perustuva haastattelu sopi mainiosti tutkimukseni aiheeseen ja sen tavoitteisiin.

Haastatteluista kertyneiden vastausten tulkinta voi joskus olla ongelmallista. On esimerkiksi mahdollista, että haastateltava ymmärtää omasta viitekehystänsä lähtien kysymyksen toisin, kuin kysyjä on tarkoittanut. Kasvokkain tapahtuvan haastattelun etuna on, että kysymyksiä voivat haastattelutilanteessa tarkentaa lisäkysymykset. Tarkennuspyyntöjä voivat tällöin tehdä molemmat haastattelun osapuolet. Miellekarttojen käyttö haastattelutilanteessa jäsentää ja havainnollistaa käytyä keskustelua molemmille osapuolille, ja siksi uskon, että se saattaa myös vähentää virhetulkintoja. Koska miellekartta tavallaan lajittelee saatua aineistoa jo keräysvaiheessa, se helpottaa vastausten myöhemmin tapahtuvaa tulkintaa. Kuitenkin on syytä pitää mielessä, että vastausten tulkinta on aina tutkijan vastuulla ja siksi niistä on tehtävä johtopäätöksiä harkiten. On varottava näkemästä vastauksessa jotakin sellaista, mitä siinä ei ole. Tätä helpottaa se, että vastaus liitetään vain siihen teemaan, jota haastattelijan tekemä kysymys oli kulloinkin koskenut. Haastattelutilanteessa keskustelu saattaa rönstyillä niin, että haastateltava tavallaan vastaa kysymykseen jo ennen kun haastatteliija ehtii esittää sen. Tällöinkin miellekartta helpottaa vastauksen tulkintaa, koska eri asioiden yhteydet voidaan kartalla konkreettisesti havainnollistaa esimerkiksi viivojen avulla.

Miellekartat helpottavat aineiston analysointivaihetta myös siten, että ne havainnollistavat kertynyttä materiaalia ja auttavat hallitsemaan sitä yhdellä silmäyksellä. Asiat löytyvät kartoilta helpommin kuin monien, päällisin puolin samanlaisten litteroitujen haastatteluliuskojen joukosta. Havainnollisuutta voidaan vielä tehostaa

käyttämällä analyysivaiheessa esimerkiksi eri värejä, numerointia, erilaisia symboleja yms. Karttoihin kannattaa myös jotenkin (esimerkiksi tietyllä värillä ympyröiden tai hennosti yliviivaten) merkitä jo analysoitu materiaali. Tästä on se hyöty, että analyysistä tulee kattavampi, kun jokin kohta ei vahingossa jää pois.

Mielestäni miellekartan käyttö teemahaastattelussa oli ainakin minun tutkimukseeni sopiva menetelmä. Se toimi erinomaisesti niin haastattelutilanteessa kuin sen jälkeisessä analyysivaiheessa. Kertyneiden kokemuksieni perusteella rohkenen suositella myös muille tutkimuksen tekijöille.

9. PÄÄTÄNTÖ

Olen edellä kuvannut tutkimustani, jonka tavoitteena oli selvittää lahtelaisnuorten omaan puhekieleensä liittyviä asenteita. Haastattelin tutkimustani varten kymmentä lahtelaista 16–17 -vuotiasta nuorta. Haastateltavista puolet oli tyttöjä ja puolet poikia ja he edustivat eri koulumuotoja: kansanopistoa, lukiota ja ammatillinen koulutusta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina opiskelijoiden kouluilla. Vastaukset tallennettiin pääosin miellekarttoihin, joita täydensin haastattelujen jälkeen ääninauhoilla. Vertailuaineistona käytin proseminaaria varten keräämääni lomakekyselyä. Aineisto analysoitiin kvalitatiivisesti siten, että nostin siitä esiin asioita, joiden katsoin vastaavan esittämiini tutkimuskysymyksiin.

Lahtelaisnuoret suhtautuivat puhekieleensä neutraalin tyytyväisesti, mutta vain muutama haastateltava ryhtyi kehumään omaa puhekieltään. Haastateltavat pyrkivät yleensä erottamaan oman puhekielensä sekä kirjakiielestä että murteista. Lomakevastauksissa katsottiin vähän useammin kuin haastatteluissa, että oma puhe on murretta.

Haastateltavat nuoret eivät kiinnittäneet huomiota puheensa tyypillisiin aiheisiin, mutta joitakin päätelmiä pystyi tekemään teemahaastattelujen ja lomakekyselyiden sanastosta. Sen perusteella voidaan varovasti todeta, että nuorten puheen sisältö liikkui tyypillisimmin heidän omaan elämäänsä ja kokemusmaailmaansa liittyvissä aiheissa. Tämä kuva jäi aineiston perusteella niukaksi ja sisälsi vain stereotyyppiseksi tulkittavaa aineistoa. Yksilöllisiä eroja tai tilanteesta riippuvia puheenaiheita nuoret eivät tuoneet esille.

Lahtelaisnuorten puhekielen erilaisia piirteitä tarkasteltaessa haastateltavat nostivat nopeasti esille sen, että slangi kuuluu erityisesti nuorten tavalliseen kielenkäyttöön. Slangisanat kulkeutuvat lahtelaisnuorten puhekieleen tavallisesti Helsingistä, mutta niitä kehitellään myös itse. Eri nuorisoryhmissä havaittiin jonkin verran eroja; esimerkiksi kaupunkilaisten arveltiin käyttävän slangia maaseudun nuoria enemmän. Myös kiro sanoja käytetään sekä tyttöjen että poikien keskuudessa paljon. Nuoret kuitenkin siistivät kieltään vieraiden aikuisten seurassa. Samansuuntaisia aja-

tuksia haastateltavat esittivät myös pohtiessaan puhetyyliään. Kaveripiirissä puhutaan rennosti, mutta oppitunneilla ja vieraiden aikuisten läsnä ollessa huolitellummin. Osa puhuvat siistimmin myös kotona omien vanhempien kanssa.

Alueellisessa tarkastelussa haastateltavat eivät havainneet juurikaan eroa lahtelaisten ja ympäristökuntien nuorten puhekielessä. Ympäristökuntien nuoret puhuvat suurimman osan mielestä samalla lailla kuin lahtelaiset. Vain muutama arveli ympäristökunnissa puhuttavan maalaisemmin. Kun tarkastelua laajennettiin, oli havaittavissa, että Helsingillä on vaikutusta lahtelaisnuorten kieleen, sillä siellä asuvilta nuorilta otetaan mielellään mallia omaan puheeseen. Muualla Suomessa asuvilta sen sijaan mallia ei oteta. Muualla puhutaan nuorten mielestä usein murretta ja omaa kieltä pidetään sen sijaan normaalina puheena.

Kun lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä asenteita katsottiin sosiaalisesta näkökulmasta, voitiin havaita, että kavereiden kanssa nuoret puhuvat vapaammin kuin muualla. Kaveripiirissä puhutaan slangia ja keksitään itse omia sanoja. Puheen avulla luodaan oman ikäluokan tai ryhmän sisäistä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja erotaudutaan muista. Tyttöjen ja poikien välillä havaittiin eroja lähinnä vain kiro sanojen suosimisessa, mutta muutoin lahtelaistytöjen ja -poikien käyttämä puhekieli todettiin aika samanlaiseksi. Haastateltavat arvelivat poikien kiroilevan vielä toistaiseksi tyttöjä enemmän, mutta tyttöjenkin kiroilun arvioitiin lisääntyneen.). Haastateltavien mielestä vanhempien ja nuorten kielenkäyttö on viime vuosina lähentynyt, mutta suurin osa katsoi, että nuoret ja vanhemmat puhuvat eri tavalla. Vanhempien katsottiin puhuvan enemmän kirjakieltä ja käyttävän nuoria vähemmän kiro sanoja ja slangia.

Televisio vaikuttaa lahtelaisen nuorison puhekieleen radiota voimakkaammin. Elokuvista ja TV-sarjoista otetaan omaan puheeseen lähinnä uutta sanastoa. Lahtelaisnuorten mielestä matkapuhelin tai sähköposti ei juuri vaikuta heidän puheeseensa. Vain muutamat tekstiviestien lyhenteet voivat siirtyä myös puheeseen.

Haastattelemieni lahtelaisnuorten mielestä puhekielellä on vaikutusta yhteenkuuluvuuden tunteen syntyyn pienen kaveripiirin sisällä. Varsinkin oman yhteisen sanaston avulla nuoret luovat keskuuteensa me-henkeä.

Vertailtuani miellekartan avulla toteutettua teemahaastattelua ja lomakekyselyä havaitsin, että pääosin tulokset olivat hyvin samansuuntaisia. Tutkimukseni toinen tavoite olikin kokeilla, kuinka miellekartta soveltuu teemahaastatteluun ja sen

tallentamiseen. Kokemukseni perusteella miellekartta toimi hyvin niin haastattelutilanteessa kuin aineiston analysointivaiheessa. Mielestäni sitä kannattaisi kokeilla myös muissa teemahaastatteluin tutkittavissa aiheissa.

LÄHTEET:

- AJZEN, ICEK 1988: Attitudes, personality and Behavior. Chicago: Dorsey Press.
- ALLPORT, GORDON 1966: Attitudes in the History of Social Psychology. – MARIE JAHODA & NEIL WARREN (toim.), Attitudes. Sel. Readings. Harmondsworth: Penguin Books.
- ANDERSSON, LARS-GUNNAR 2001 [1985]: Fult språk. Svordomar, dialekter och annat ont. Vii-destoista painos. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- DEPREZ, KAS – PERSOONS, YVES 1987: Attitude. ULRICH AMMON, NORBERT DITTMAR & KLAUS J. MATTHEIER (toim.) Sociolinguistics 1. An international Handbook of the Science of Language and Society s. 125–132. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- DUFVA, HANNELE – LÄHTEENMÄKI, MIKA – ISOHERRANEN, SARI 1996: Elämää kielen kanssa. Arkikäsitteitä kielestä, sen oppimisesta ja opettamisesta. Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- HIRSJÄRVI, SIRKKA – HURME, HELENA 2000: Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- HUSU, MILJA – TARKOMA, ELISE – VUORIJÄVI, AINO 1996: Ammattisuomen käsikirja. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- KALAJA, PAULA – HYRKSTEDT, INKERI 2000: ”Heikot sortuu elontieillä”: asenteista englannin kieleen. – PAULA KALAJA ja LEA NIEMINEN (toim.), Kielikoulussa – kieli koulussa s. 369–386. AfinLAn vuosikirja 2000/n:o 58. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AfinLA.
- Kielikello= Kielenhuollon tiedotuslehti. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. Virittäjä 105 s. 74–101.
- 2004: Variaatio ja sen funktiot. Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua. SKST 964.
- LEINO, PIRKKO 1968: Suomalaiset ja matkimukset. Suomen kielen sekä suomalaisen ja vertailevan kansanrunouden pro gradu –työ. Helsingin yliopisto.
- MANTILA, HARRI 1997: Johdanto. – SEIJA MAKKONEN ja HARRI MANTILA (toim.), Pohjois-suomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio s. 1–23. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 8. Oulun yliopisto.
- 2004: Murre ja identiteetti. Virittäjä 108 s. 322–346.
- McGUIRE, William 1985: Attitudes and Attitude Change. – GARDNER LINDZE & ELLIOT ARONSON (toim.), Handbook of Social Psychology Vol.2 s. 233–346. New York: Random House.
- MIELIKÄINEN, AILA 1981: Murre, kielenkäyttäjä ja asenteet. – AILA MIELIKÄINEN (toim.), Nykysuomalaisen puhekielen murros. Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2 s. 91–126. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 24.
- 1982: Nykypuhe-suomen alueellista taustaa. Virittäjä 1982.
- 1986: Nykysuomen murtuvat murrerajat. Kielikello 2/1986 s. 12–17.
- 1991: Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 36.
- 1997: Puhdasta suomea Suomen sydämessä. – ILKKA NUMMELA (toim.), Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle s. 86–95. JYY:n kotiseutusarja 33. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki.
- 2005: Matkimuksista määritelmiin. Miten murteista puhutaan. Sananjalka 47 s. 98–118.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisen murreasenteista. Sananjalka 44 s. 86–109.
- NIEDZILSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: Folk Linguistics. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 122. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti. Tietolipas 100. Helsinki: SKS.
- 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – KARI SAJAVAARA ja ARJA PIIRAINEN-MARSH (toim.), Kieli, diskurssi ja yhteisö s. 13–37. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- OLLI, RAILI 1986: Yleiskielestä poikkeava sanasto jyväskyläläisten ja eteläpohjalaisten puhekielessä. – AILA MIELIKÄINEN (toim.), Nykysuomalaisen puhekielen murros, Jyväskylän osatutkimus. Raportti 4. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 32.

- ORPANA, TERTTU 1988: Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiiviadverbien semanttisesta tulkinnasta. *Opera Fennistica & Linguistica* 2. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- PPAVOLA, LIISA 1987: Talar ni svenska vai puhunko suomea? Kaksikielisen helsinkiläisen kielellinen identiteetti ja valintatilanteet. *Opera Fennistica & Linguistica* 1. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- PALANDER, MARJATTA 2000: Puhekielen tutkimuksen uudet haasteet. *Virittäjä* 104 s. 436–441.
—2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. *Virittäjä* 105 s. 147–151.
- PAUNONEN, HEIKKI 1980: Sosiolingvistinen tutkimus Suomessa 1970-luvulla sekä eräs sosiolingvistinen tutkimushanke. – KAISA HÄKKINEN ja FRED KARLSSON (toim.), Suomen kielitiede 1980-luvun kynnyksellä. Turku: Suomen kielitieteellisen yhdistyksen julkaisuja n:o 4 s. 117–127.
- PUURONEN, VESA 1997: Johdatus nuorisotutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- PÄLLI, PEKKA 1999: Asenteet ja mielipiteet diskursiivisena toimintana. – URHO MÄÄTTÄ, PEKKA PÄLLI JA MATTI K. SUOJANEN (toim.), Kirjoituksia sosiolingvistiikasta s.123–150. *Folia Fennistica & Linguistica* 22. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- SALOMAA, LEENA 1981: Turkulaisten kielellisistä asenteista. *Sananjalka* 23 s. 51–62. *Sananjalka*. Suomen Kielen Seuran vuosikirja. Turku.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia. Helsinki.
- ZANNA, MARK – REMPEL, JOHN 1988: Attitudes: a new look at an old concept. – DANIEL BARTAL & ARIE W. KRUGLANSKI (toim.), *The social psychology of knowledge* s. 315–334. Cambridge: Cambridge University Press.
- Virittäjä. Kotikielen Seuran aikakauslehti. Helsinki

LAHTELAISTEN PERUSKOULUN 9. LUOKKALAISTEN PUHEKIELI

Vastaa kysymyksiin 1 – 5 ympyröimällä käsitystäsi vastaava numero.

1. Lahtelaiset nuoret puhuvat samalla tavalla kuin ympäristökuntien nuoret.

Samaa mieltä   1   2   3   4   5   Eri mieltä

2. Lahtelaiset nuoret puhuvat samalla tavalla kuin helsinkiläisnuoret.

Samaa mieltä   1   2   3   4   5   Eri mieltä

3. Lahtelaiset nuoret puhuvat samalla tavalla kuin vanhempansa.

Samaa mieltä   1   2   3   4   5   Eri mieltä

4. Lahtelaiset tytöt puhuvat samalla tavalla kuin lahtelaiset pojat

Samaa mieltä   1   2   3   4   5   Eri mieltä

5. Radio- ja televisio-ohjelmat vaikuttavat lahtelaisnuorten puhekieleen.

Samaa mieltä   1   2   3   4   5   Eri mieltä

Vastaa seuraaviin kysymyksiin. Voit tarvittaessa jatkaa vastaustasi paperin kääntöpuolelle.

6. Millaista kieltä lahtelaiset nuoret puhuvat keskenään?

---

7. Millaisia murteellisia sanoja/sanontoja olet havainnut omassa ja kavereittesi puheessa?

---

8. Millaisia eroja olet havainnut lahtelaisten nuorten ja ympäristökuntien nuorten puheessa?

---

9. Millaisia helsinkiläispiirteitä olet havainnut lahtelaisnuorten puheessa?

---

10. Millaisia tamperelaispiirteitä olet havainnut lahtelaisnuorten puheessa?

---

11. Miten lahtelaisnuorten puhekieli eroaa vanhempien puhekielestä?

---

12. Miten lahtelaistyttöjen ja lahtelaispoikien puhekieli eroaa toisistaan?

---

13. Millaiset sanat/sanonnat ovat ominaisia lahtelaispojille?

---

14. Millaiset sanat/sanonnat ovat ominaisia lahtelaistytöille?

---

15. Miten radio- ja televisio-ohjelmat vaikuttavat lahtelaisnuorten puhekieleen?

---

16. Mitä muuta haluaisit sanoa lahtelaisten nuorten puhekielestä?

Taustatietoja (ympyröi):

Sukupuolesi   1 tyttö   2 poika

Asuinpaikkasi   1 keskusta 2 lähiö   3 maaseutu

Kotikuntasi   1 Lahti   2 jokin muu, mikä _____

PALJON KIITOKSIA VASTAUKSISTASI!

Lomakeaineisto. Lahtelaistytöjen ja -poikien puhekielen yleisimmät sanat/sanonnat

Tytöjen sanoja/ sanontoja		Poikien sanoja/sanontoja	
Kirosanoja	vittu (2 poikaa) saatana (poika) paska (poika) perkele (poika) helvetti (poika)	Kirosanoja	vittu (1 tyttö, 3 poikaa) saatana (poika) paska (2 poikaa) perkele (poika) helvetti (poika)
Slangisanoja	härkä (2 tyttöä) Kape (2 tyttöä) Dokaa (2 tyttöä) Mässy (2 tyttöä) sori (tyttö) anteeks (tyttö) hitsi (2 tyttöä) niinku (tyttö) judanssi (tyttö) helmi (tyttö) jätkä (2 tyttöä) muija (2 tyttöä) linkku (2 tyttöä) stadi (1tyttö,1poika) dösä (1tyttö, 1 poika) messi (tyttö) lärvit (tyttö) överit (tyttö) himppe (tyttö) skole (tyttö) popot (tyttö) bailut (tyttö) bilestää (tyttö) ryypätä (tyttö) limu (tyttö) bisse(tyttö) faija (tyttö) hana (tyttö) mutsi (tyttö) rööki (tyttö) söpö (tyttö) jäbä (tyttö)	Slangisanoja	homo (poika) kape (poika) dösä (poika) rööki (tyttö) kalja (tyttö) kurvikas (tyttö) blondi (tyttö) mopo (tyttö) hyvännäkönen (tyttö) neekeri (tyttö) kovis (tyttö) härkä (1 tyttö, 2 poikaa) mörkö (poika) helmi (tyttö) muija (3 tyttöä, 1 poika) salee (poika) dokata (tyttö) laatata (tyttö) mässyt (tyttö)
Sanontoja	No aijaa (tyttö) Se on puhhia. (tyttö) Älä! (tyttö) Ai oli. (tyttö) Kato ny näitäki, ihan kauheet (poika) Niinhän se sit on (tyttö) Nii varmaa (tyttö) Niinhän se sit on (tyttö) Hei please (tyttö) Voi vitsi (poika) Lähetääx shoppaa (poika) Vähä siistii (tyttö) V***n k***ä (tyttö) No huhhuh (tyttö)	Sanontoja	Ootsä vähän urpo (poika) Vetää levyvy (tyttö) Ai oli. (poika) Hyvä perse. (poika) Tää homma kusee (tyttö) Se on iha härkä hissa (tyttö) Mitä sä oot oikein vetäny? (tyttö) Ootko saanu pesää (tyttö) Voi tauti! (tyttö) Haista paska (poika) Tuuksä tänään kapeen? (poika) Mee himaan (poika) Turpa tukkoon! (poika) Älä häslää! (poika) Ui sepi ! (poika) Vähä härkä! (poika) Kato mikä mesta (poika)